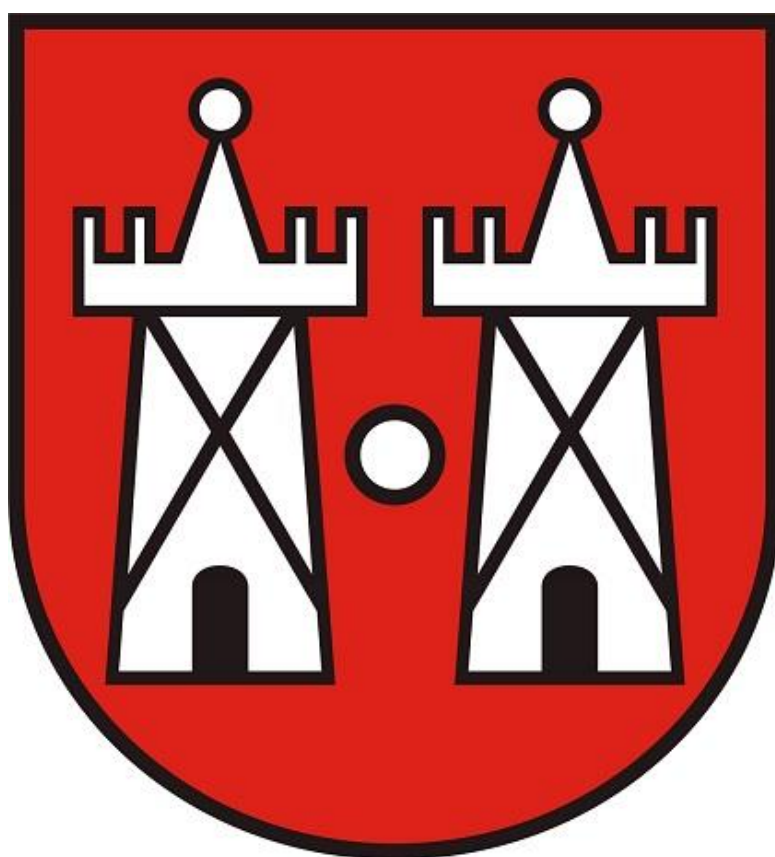

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
MIASTA PŁOŃSK
NA LATA 2025-2028**

OPRACOWANIE:
Marta Danielska, Jakub Danielski
gez2.wroclaw@gmail.com

MAJ 2024

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	10
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	13
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta ..	17
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Miasta Płońsk ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu	23
5.2.1. Charakterystyka miasta.....	23
5.2.2. Zarys historii miasta na tle historii regionu	24
5.3. Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta – dziedzictwo materialne Miasta Płońsk	26
5.3.1. Układ urbanistyczny starego miasta	26
5.3.2. Architektura i budownictwo	27
5.3.3. Zieleń komponowana	30
5.4. Dziedzictwo niematerialne	31
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	35
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	35
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	36
5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	36
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	39
5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków.....	41
5.6.2. Obiekty zabytkowe stanowiące własność miasta	43
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta – analiza SWOT	44
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	46
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	49
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	50
9.1. Dotacje.....	51
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	53
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	55
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe	56
10. Bibliografia.....	58
11. Spis rysunków i tabel.....	58
12. Załączniki	59

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Płońsk na lata 2025-2028 (zwany dalej GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właściciele i posiadacze obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi miasta poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny miasta, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środków unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Płońsk na lata 2021-2024 przyjętego Uchwałą Nr XL/285/2021 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 21 stycznia 2021 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji

o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyekspozowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** „Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minioniej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

- f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

- 2) uznanie za pomnik historii;

- 3) utworzenie parku kulturowego;

- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.”

– **Art. 19:** „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;

2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

– **Art. 20,** który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchomości wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

3)* inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

*Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 81:** „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **Art. 89,** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2024 r. poz. 609), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2023 r. poz. 977 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2023 r. poz. 682 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2024 r. poz. 54);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2023 r. poz. 344 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2024 r. poz. 87);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2023 r. poz. 571);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2021 r., poz. 731);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304) ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. Nr 24 poz. 181);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu miasta, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji miasta, poprawy przepływu informacji pomiędzy miastem, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym miasta. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

• **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez radę Ministrów w dniu 01.12.2023 r.

Dokument ten wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany został w Departamencie Ochrony Zabytków MKiDN na użytek generalnego konserwatora zabytków.

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);

- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1) Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2) Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

– obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,

- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji

produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.

– Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.

– Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

– Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej opartej na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Miasta Płońsk wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025, Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego;
- powiatowym: na poziomie powiatu płońskiego nie ma obecnie obowiązujących dokumentów w ramach czasowych zgodnych z GPOnZ.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025

Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025 został przyjęty uchwałą nr 1721/267/21 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 26 października 2021 r.

Jest to podstawowy dokument służący inicjowaniu, wspieraniu oraz koordynowaniu prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego przez jednostki samorządu terytorialnego.

W Programie wyznaczono obszary strategiczne oraz zdefiniowano trzy problemy kluczowe. W odpowiedzi na zdiagnozowane kluczowe problemy wyznacza się trzy OBSZARY STRATEGICZNE (obszary koncentracji działań), w których będą lokowane propozycje rozwiązań tych problemów, a więc – poszczególne cele strategiczne i przedsięwzięcia służące realizacji tych celów.

KLUCZOWY PROBLEM:	OBSZAR STRATEGICZNY
Niewystarczająca świadomość wartości dziedzictwa wśród interesariuszy, niewłaściwe postawy interesariuszy wobec dziedzictwa. Edukacja kształtująca świadomość i postawy	Edukacja kształtująca świadomość i postawy
Potrzeba dalszej optymalizacji dostępu do środków finansowych na opiekę nad zabytkami	Optymalizacja systemu dostępu do środków
Potrzeba dalszego doskonalenia narzędzi działania w zakresie opieki nad zabytkami	Wypracowanie skutecznych narzędzi działania

Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy.

Cel A.1. Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków.

Przedsięwzięcie A.1.1. Mazowieckie Forum Dziedzictwa (MFD).

Przedsięwzięcie A.1.2. Dziedzictwo niematerialne – na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kontynuacja.

Przedsięwzięcie A.1.3. Konkurs „Renowacja Roku Zabytków Mazowsza” – kontynuacja.

Cel A.2. Kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem.

Przedsięwzięcie A.2.1. „Odkrywamy nasze dziedzictwo” – coroczny konkurs fotograficzny – kontynuacja.

Przedsięwzięcie A.2.2. Tożsamość lokalna – wartość unikalna (kontynuacja w nowej formie).

Obszar strategiczny B. Optymalizacja systemu dostępu do środków.

Cel strategiczny B.1. Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich.

Przedsięwzięcie B.1.1. Dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych – kontynuacja.

Cel strategiczny B.2. Dbłość o zabytki własne województwa.

Przedsięwzięcie B.2.1. Finansowanie prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego – kontynuacja.

Obszar strategiczny C. Skuteczne narzędzia działania.

Cel strategiczny C.1. Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa

Przedsięwzięcie C.1.1. Dokumentacja zabytków architektury XX wieku województwa mazowieckiego.

Przedsięwzięcie C.1.2. Inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa – kontynuacja

Przedsięwzięcie C.1.3. Konkurs „Dom w krajobrazie” – kontynuacja.

Przedsięwzięcie C.1.4. Nasza żywa tradycja – kontynuacja.

Cel strategiczny C.2. Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków.

Przedsięwzięcie C.2.1. Tworzyć system promocji mazowieckiego dziedzictwa w serwisach internetowych.

Przedsięwzięcie C.2.2. Mazowieckie konserwacje.

Przedsięwzięcie C.2.3. Mazowiecki System Informacji Przestrzennej – Zabytki.

• Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze została przyjęta uchwałą nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 r. Strategia jest dokumentem, którego zapisy powinny mieć wpływ na kształt przyszłego rozwoju przez określenie długookresowych procesów rozwojowych w regionie.

Za cel główny przyjęto „Zapewnienie wysokiej jakości życia poprzez trwałe i zrównoważony przestrzennie rozwój województwa, służący wzrostowi znaczenia regionu w Europie i na świecie, przy poszanowaniu zasobów środowiska”. Jego realizacja odbywać się będzie poprzez pięć celów strategicznych. Do każdego celu przypisane zostały kierunki działań, z zaznaczeniem kierunków priorytetowych, oraz działania.

W obszarze kultura i dziedzictwo wskazano cel – Mazowsze bogate kulturowo.

Kierunek działania: Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

Działania:

- Wspieranie prac konserwatorskich (w tym restauratorskich, renowacyjnych, rewaloryzacyjnych), rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych oraz kulturowych.
- Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji, w tym kulturalnych, turystycznych i społecznych.
- Inwentaryzacja i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działania: Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego, potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju gospodarczego i promocji województwa.

Działania:

- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze.
- Rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej.
- Wspieranie rozwoju różnych form turystyki, produktów oraz wydarzeń turystycznych.
- Wspieranie działalności stowarzyszeń i organizacji, w tym o znaczeniu międzynarodowym.
- Ochrona, pielęgnowanie i promowanie spuścizny kulturowej (materialnej i niematerialnej), w tym podnoszenie świadomości kulturowej.
- Kreowanie ośrodków i kształtowanie regionalnej tożsamości kulturowej.
- Wspieranie i promocja różnorodności kulturowej.
- Wspieranie przedsiębiorczości i współpracy w obszarze kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki.

Kierunek działania: Upowszechnianie kultury i twórczości.

Działania:

- Rozwój infrastruktury kultury, wydarzeń i projektów kulturalnych.
- Wspieranie rozwoju edukacji kulturalnej i artystycznej.
- Wspieranie rozwoju przemysłu kreatywnego.
- Wzmacnianie uczestnictwa w kulturze, w tym poprzez technologię cyfrową (e-kultura, digitalizacja).

Kierunek działania: Kreowanie miast i wsi jako centrów aktywności kulturalnej i turystycznej.

Działania:

- Wspieranie ośrodków miejskich i wiejskich w upowszechnianiu potencjału kultury wraz z rozwojem funkcji turystycznych.
- Promowanie potencjału kulturowego Warszawy.

W Strategii opisano dziedzictwo kulturowe: Województwo mazowieckie wyróżnia się w skali kraju pod względem liczby zabytków objętych formami ochrony, co świadczy o bogactwie dziedzictwa kulturowego. Duża liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (7949) plasuje województwo na drugim miejscu w Polsce, za województwem dolnośląskim. Wyraźną przewagą pod względem liczby zabytków na 10 tys. ha odznacza się region Warszawski stołeczny (61,63), w którym wartość ta jest ponad czterokrotnie wyższa niż w regionie Mazowieckim regionalnym.

Najlepiej zachowanymi zabytkami w województwie są obiekty sakralne. Stanowią one kategorię zabytków, która utrzymuje ciągłość użytkowania zgodnie z ich pierwotną funkcją. Ponadto, ze względu na duże wartości historyczne i artystyczne, zabytki te podlegają szczególnej ochronie i są na bieżąco konserwowane i remontowane.

Województwo zajmuje szóste miejsce w kraju pod względem liczby pomników historii (8) oraz trzecie ze względu na liczbę parków kulturowych (4).

Województwo posiada – nieobjęte formami ochrony zabytków – zasoby kulturowe o szczególnych wartościach historycznych i kulturowych. W procesie budowania tożsamości regionalnej w województwie ważną rolę pełnią ośrodki budowania tożsamości kulturowej. Spośród 41 ośrodków wyróżnionych w województwie, 85% znajduje się w regionie Mazowieckim regionalnym. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywają ośrodki związane z wybitnymi postaciami i kultem religijnym, m.in. Żelazowa Wola, Czarnolas, Niepokalanów (Paprotnia) i Góra Kalwaria. Istotnymi elementami potencjału dziedzictwa kulturowego są też miasta historyczne, miasta ogrody (np. Podkowa Leśna), obiekty fortyfikacyjne (np. Twierdza Modlin), a także obiekty poprzemysłowe (np. w Radomiu) i zabytki techniki (np. w Warszawie). Szczególnymi obszarami,

zarówno ze względu na wartość, jak i pamięć historyczną, są również miejsca martyrologii, miejsca pamięci oraz cmentarze (w tym zabytkowe).

Dużym zagrożeniem dla przestrzeni kulturowej województwa jest zróżnicowany stan zachowania zabytków. Istotnymi barierami dla zachowania obiektów zabytkowych są m.in.: brak użytkowania, niedostateczne zabezpieczenie, niewystarczająca ilość prac konserwatorskich i środków finansowych oraz nietrwałość budulec (np. obiekty drewniane charakterystyczne dla regionu Mazowieckiego regionalnego). Czynnikiem utrudniającym objęcie odpowiednią ochroną zabytków w województwie jest również ich duże rozproszenie przestrzenne.

Postępująca presja urbanistyczna utrudnia ochronę krajobrazów kulturowych. Proces urbanizacji stwarza zagrożenie dla cennych obszarów kulturowych. Warszawa jest jednym z najbardziej narażonych na presję urbanistyczną miast ze względu na swój dynamiczny rozwój. Ważne w zakresie ochrony różnorodności kulturowej jest podnoszenie świadomości mieszkańców i wykorzystanie potencjału kulturowego dla celów turystycznych.

W Strategii opisano także kulturę i turystykę.

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego został przyjęty uchwałą nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r.

Plan stanowi element systemu planowania przestrzennego i pełni w nim funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym a planowaniem lokalnym. Plan nie jest aktem prawa miejscowego – jest aktem kierownictwa wewnętrznego wiążącego organy i jednostki organizacyjne samorządu województwa.

W Planie wyznaczono ochronę dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego. Określono następujące działania:

1. Realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami.
2. Zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
  - przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i rurbanizacji;
  - wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów przemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację;
  - ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i przemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;
  - odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi;
  - wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;
  - tworzenie muzeów, w tym Stacji Muzeum, Muzeum Centralnego Okręgu Przemysłowego na terenie dawnej Fabryki Broni oraz Centrum Nauki im. T. Sołtyka w Radomiu;
  - ochronę regionów etnograficznych oraz krain historycznych, jako cennych i charakterystycznych krajobrazów kulturowych, również jako element współpracy oraz rozwoju powiązań z sąsiadującymi województwami.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty na poziomie miasta, które dotyczą dziedzictwa kulturowego:

• Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk

Obowiązujące Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk zostało przyjęte Uchwałą Nr LXXVIII/524/2022 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 24 listopada 2022 r. w sprawie zmiany Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk

Celem polityki ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej i kształtowania krajobrazu miasta jest:

- zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu decydujących o tożsamości kulturowej Płońska,
- kształtowanie atrakcyjnego oblicza miasta, a szczególnie przestrzeni publicznych miasta,
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego dzielnic podmiejskich przy równoczesnym uwzględnieniu potrzeby poprawy jakości życia mieszkańców oraz tworzenia warunków do aktywizacji gospodarki miasta.

Realizacja polityki w skali całego miasta polega na:

- ochronie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego oraz innych obiektów o wartościach kulturowych w tym figurujących w gminnej ewidencji zabytków, ochrona zabytków archeologicznych wchodzących w zasięg stanowisk archeologicznych,
- utrzymaniu złożonej historycznej struktury przestrzennej centrum miasta i zwiększeniu stopnia jej czytelności poprzez:
  1. zachowanie przestrzennego wyodrębnienia zespołu zabudowy „Starego Miasta”, a w szczególności rozplanowania przestrzennego,
  2. porządkowanie zabudowy i sposobu zagospodarowania terenów w obrębie Starego Miasta i jego otoczeniu,
  3. zachowanie zasadniczej dyspozycji przestrzennej centrum administracyjno-kulturalnego pochodzącego z okresu średniowiecznego,
  4. likwidację obiektów dysharmonizujących przestrzeń „Starego Miasta”,
  5. rewitalizację zespołu zabudowy „Starego Miasta” oraz części zabudowy śródmieścia miasta z zachowaniem jego wartości kulturowych i zwiększeniem wartości użytkowych i atrakcyjności oraz wzbogaceniem tradycyjnej usługowo-handlowej funkcji tej części miasta.
- podnoszeniu atrakcyjności przestrzeni publicznych miasta poprzez porządkowanie i modernizację historycznych wnętrz urbanistycznych oraz tworzącej je zabudowy,
- koordynacji działań poszczególnych inwestorów w oparciu o plan miejscowy uwzględniający elementy programu rewitalizacji obszaru „Starego Miasta”,
- odbudowa historycznego założenia parkowego w Poświętnem,
- współdziałaniu w podejmowaniu działań ochronnych dotyczących obiektów i zespołów zabytkowych prawnie chronionych i postulowanych do objęcia ochroną, a w szczególności pozyskiwaniu i stwarzaniu zachęt dla zainteresowanych zagospodarowaniem i odnową obiektów zabytkowych,
- promowaniu walorów zasobów dziedzictwa kulturowego miasta przez różnorodne formy działalności informacyjnej, utworzeniu szlaku dziedzictwa kulturowego na obszarze miasta,
- przeciwdziałaniu degradacji panoramy zespołu zabudowy Starego Miasta polegającej na wprowadzaniu elementów przesłaniających i konkurujących, bądź zmianie dotychczasowej kompozycji sylwety tej części miasta,

- przeciwdziałaniu dewastacji krajobrazu miasta elementami nowo projektowanej infrastruktury technicznej poprzez zmianę szczególnie wyeksponowanej krajobrazowo lokalizacji lub maskowanie zielenią,
- kształtowaniu zespołów współczesnej zabudowy obszarów peryferyjnych miasta z zachowaniem zasad ładu przestrzennego i dążeniu do podniesienia ich atrakcyjności oraz przeciwdziałaniu tendencjom do rozpraszania zabudowy,
- promowaniu wykorzystywania i przystosowania obiektów o wartościach kulturowych na cele usługowe,
- prowadzeniu gospodarki przestrzennej ze szczególnym uwzględnieniem ochrony wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu przed utratą oraz niepożądanymi przekształceniami,
- w terenach położonych w historycznym założeniu przestrzennym miasta (w zakresie zespołu wpisanego do rejestru zabytków) kształtowanie bryły i formy budynków powinno odbywać się w nawiązaniu do historycznej zabudowy, jej gabarytów, usytuowania i formy dachu (w nawiązaniu do przekazów historycznych, a w przypadku ich braku w oparciu o analogie). Wymagana jest staranna kompozycja elewacji frontowej i detalu arch. nawiązująca do historycznej formy i w sposób harmonijny łącząca tradycję ze współczesnością.
- wprowadzeniu na obszarze całego miasta zakazu stosowania materiałów syntetycznych (itp. siding) oraz okładzin elewacyjnych imitujących tradycyjne materiały elewacyjne i neoklasyktycznych form architektonicznych,
- dla obiektów dysharmonizujących zabytkową strukturę miasta ustala się:
  1. nakaz przebudowy, rozbudowy lub nadbudowy w sposób umożliwiający ich wkomponowanie w historyczny układ urbanistyczny miasta i pod warunkiem zastosowania zasad określonych dla poszczególnych terenów,
  2. dopuszczenie do czasu podjęcia działań naprawczych, remontów mających na celu utrzymanie dobrego stanu technicznego,
  3. dopuszczenie wyburzenia i odbudowy, przy uwzględnieniu zasad określonych dla poszczególnych terenów i pod warunkiem nawiązania architektonicznego do historycznego układu urbanistycznego miasta Płońsk. Przy czym dla obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków obowiązują przepisy określone w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- wprowadzeniu ograniczeń w swobodnej lokalizacji urządzeń reklamowych, w tym:
  1. ograniczenie realizacji w obszarze miasta reklamowych urządzeń emitujących zmienne światło, w tym typu LED (ograniczenie na podstawie analiz wykonanych do sporządzanych planów miejscowych),
  2. dopuszczeniu realizacji urządzeń reklamowych typu billboard (tj. urządzeń reklamowych urządzenie reklamowe o powierzchni tablicy reklamowej powyżej 5m²),
  3. dopuszczenia realizacji w obrębie i na obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków jedynie szyldów związanych bezpośrednio z działalnością prowadzoną w budynkach położonych w tych terenach.
- położeniu szczególnego nacisku na ochronę:
  1. osi urbanistycznych, o dominant historycznych,
  2. punktów widokowych,
  3. średniowiecznego układu urbanistycznego,
  4. zespołów zabudowy o układach urbanistycznych wykształconych na przełomie XIX i XX w.

Zakres ochrony obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego

Zakres ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego określają przepisy określone w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obejmujące m.in. sposób prowadzenia prac budowlanych na obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków.

Zakres ochrony obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków obejmuje:
- nakaz zachowania i wyeksponowania elementów historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg i placów, linii zabudowy, kompozycji urbanistycznej oraz kompozycji zieleni,

- dopuszczenie remontu lub rozbudowy obiektów zabytkowych, pod warunkiem zachowania zasady polegającej na przywróceniu oraz utrzymaniu historycznej formy, gabarytu lub detalu zidentyfikowanego w obiektach,
- nakaz ochrony, zachowania i utrzymania w dobrym stanie technicznym obiektów zabytkowych, w tym w zakresie gabarytu, dekoracji elewacji (elewacje w cegle, gzymsy, opaski okienne i drzwiowe, portale, pilastry, podokienniki, nadokienniki oraz inne elementy, np. ornamenty roślinne, wszelkiego rodzaju symbole, sceny oraz oryginalnej stolarki okiennej i zewnętrznej drzwiowej, dekoracyjnych elementów ślusarsko-kowalskich oraz ozdobnych cementów ceramicznych i kamiennych),
- nakaz jednolitego malowania elewacji budynków zabytkowych na całej płaszczyźnie w tym samym kolorze, monochromatycznie, z uwzględnieniem zasady ciemniejszego tła i jaśniejszych elementów dekoracyjnych,
- nakaz restauracji i przebudowy obiektów o wartościach zabytkowych z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości historycznej obiektów,
- nakaz dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły oraz użytych materiałów wykończeniowych przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami do lokalnej tradycji architektonicznej,
- zakaz realizacji nowej zabudowy lub nadbudowy istniejącej w formie dominant przestrzennych przesłaniających istniejące obiekty zabytkowe lub zakłócających historyczny układ urbanistyczny,
- nakaz prowadzenia działań inwestycyjnych na obiektach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- dla cmentarzy wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, tj. części dawnego cmentarza żydowskiego przy ulicy Warszawskiej oraz cmentarza rzymskokatolickiego przy ulicy Kopernika obowiązuje nakaz ochrony (zachowania) istniejących obiektów architektury nagrobnej oraz ujawnionych relikwii tej architektury, w tym nagrobków, rzeźb, lapidariów, grobowców, krzyży i innych symboli kultu religijnego oraz zieleni stanowiącej element urządzenia cmentarza. W przypadku cmentarza rzymskokatolickiego obowiązuje również nakaz ochrony historycznego rozplanowania założenia urbanistycznego cmentarza. Dla części dawnego cmentarza żydowskiego obowiązuje nakaz upamiętnienia cmentarza w formie tablicy pamiątkowej lub lapidarium. W miejscu lokalizacji tablicy lub lapidarium wprowadza się obowiązek wyznaczenia w planie miejscowym strefy ochronnej o promieniu 5 m od obiektu, w której zakazuje się realizacji obiektów budowlanych ograniczających ich ekspozycję przestrzenną oraz nakaz zagospodarowania strefy zielenią urządzoną o reprezentacyjnym charakterze.

Zakres ochrony zabytków archeologicznych określają przepisy określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obejmujące m.in. sposób prowadzenia badań archeologicznych.

Zakres ochrony wskazanych na załącznikach graficznych do studium kapliczek i krzyży oraz pomników powinien obejmować zakaz podejmowania w ich pobliżu robót ziemnych mogących spowodować ich zniszczenie. W przypadku nieuniknionej kolizji z prowadzonymi pracami inwestycyjnymi możliwe jest przeniesienie obiektów w miejsce umożliwiające ich trwałe zachowanie.

• Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków miasta Płońska na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych został opracowany w czerwcu 2007 r. Ostatnia aktualizacja została wykonana w marcu 2022 r.

Plan został wykonany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• Strategia Rozwoju Gminy Miasto Płońsk do roku 2030+

Strategia Rozwoju Gminy Miasto Płońsk do roku 2030+ została przyjęta Uchwałą Nr CXI/708/2024 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 21 marca 2024 r.

To strategiczny plan długoterminowego rozwoju lokalnego, mający na celu wyznaczenie kierunków transformacji miasta na kolejną dekadę. Strategia koncentruje się wokół dziedzictwa handlowego miasta i jego potencjału jako lokalnego centrum usługowego i kulturalnego. Strategia określa wizję, misję i wartości miasta, a także formułuje cele strategiczne i operacyjne, które mają być realizowane do 2030 roku.

W obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego wyznaczone cele wraz z zadaniami, które przedstawiono poniżej.

CEL ROZWOJOWY 1. ZWIĘKSZENIE KONKURENCYJNOŚCI MIASTA POPRZEZ ROZWÓJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM DZIAŁALNOŚCI HANDLOWEJ .

Kierunki działań 1.3. Wykorzystanie endogenicznego potencjału kulturowego Płońska do rozwoju działalności gospodarczej, m.in. z branży handlowej, usługowej, turystycznej, kulturalnej, edukacyjnej.

Zadania:

- wspieranie rozwoju działalności gospodarczej wykorzystującej dużą dostępność zdrowej żywności, nacisk na tzw. krótki łańcuch dostaw;
- wspieranie rozwoju działalności gospodarczej, zwłaszcza handlowej i usługowej, wykorzystującej potencjał kulturowy, historyczny i turystyczny Płońska.

CEL ROZWOJOWY 2. POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA W PŁOŃSKU

Kierunki działań 2.6. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Płońska przy wykorzystaniu potencjału przyrodniczego i kulturowego.

Zadania:

- zagospodarowanie zbiorników wodnych (w tym akwenu Rutki) jako miejsc rekreacji i sportu;
- urządzenie kamper parku;
- utworzenie strzelnicy sportowej;
- budowa i rozbudowa infrastruktury rekreacyjnej m.in. w dolinie rzeki Płonki (w tym budowa zbiornika wodnego na rzece Płonce);
- opracowanie kalendarza wydarzeń i promocja różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych, społecznych, sportowych, gospodarczych itp.;
- rozwój działalności centrum informacji turystycznej • rozwój infrastruktury okołoturystycznej.

Kierunki działań 2.7. Wykorzystanie potencjału kulturowego, historycznego oraz zasobów dziedzictwa kulturowego do rozwoju miasta.

Zadania:

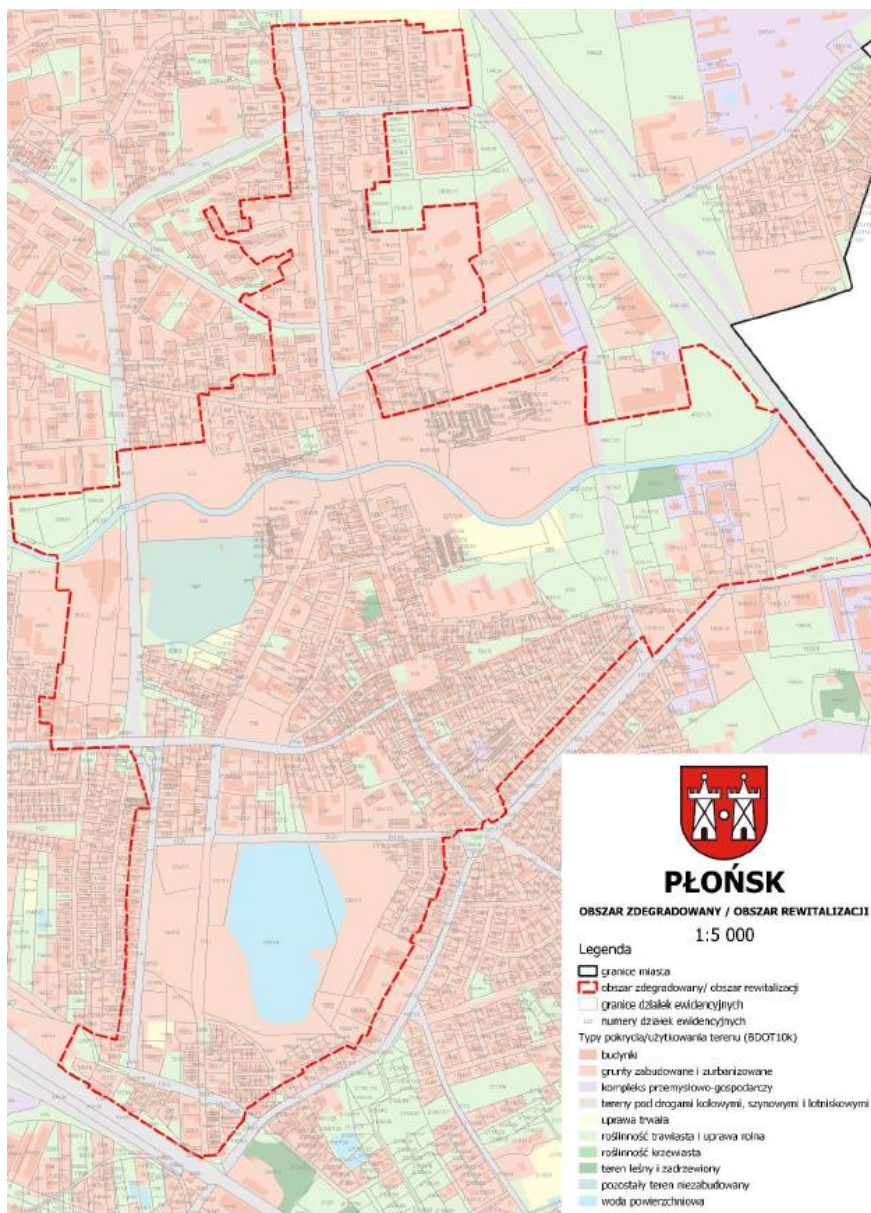
- utworzenie (modernizacja, budowa lub rozbudowa) nowoczesnej bazy lokalowej dla Miejskiej Biblioteki Publicznej, w tym utworzenie nowoczesnej siedziby dla filii bibliotecznej przeznaczonej dla młodzieży;
- zakup sprzętu do organizacji imprez kulturalnych (nagłośnienie, scena, sprzęt komputerowy, aparaty fotograficzne, sprzęt graficzny itp.);
- budowa amfiteatru;
- opracowanie i wykonanie wystaw stałych i czasowych w placówkach muzealnych w Płońsku (m.in. w Domu Pamięci oraz w Muzeum Ziemi Płońskiej, obserwatorium i planetarium);
- zakup wyposażenia do Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska, Domu Pamięci, Muzeum Ziemi Płońskiej, obserwatorium i planetarium;
- cyfryzacja i rozwój e-usług we wszystkich obiektach kulturalnych;
- organizacja cyklu interdyscyplinarnych wydarzeń kulturalnych promujących czytelnictwo;
- zwiększenie oferty dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym dla osób z niepełnosprawnościami, seniorów i innych grup ze specjalnymi potrzebami);
- organizacja warsztatów, plenerów malarskich, festiwali oraz imprez kulturalnych;

- adaptacja obiektów zabytkowych do funkcji społecznych – kulturalnych i turystycznych;
- inwentaryzacja i digitalizacja zasobów kulturowych i historycznych Płońska;
- pozyskiwanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla placówek muzealnych w Płońsku;
- poprawa dostępności placówek kulturalnych;
- modernizacja budynku „Strzelca”.

• **Gminny program rewitalizacji miasta Płońska pn. „Płoński Program Rewitalizacji”**

Gminny program rewitalizacji miasta Płońska pn. „Płoński Program Rewitalizacji” został przyjęty Uchwałą Nr CX/703/2024 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 14 marca 2024 r.

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

Rys. nr 1. Obszar zdegradowany/obszar rewitalizacji (źródło: Gminny programu rewitalizacji miasta Płońska pn. „Płoński Program Rewitalizacji”)

Wyznaczony obszar rewitalizacji jest obszarem nagromadzenia obiektów o znaczeniu historycznym i objętych różnymi formami ochrony zabytków. Na obszarze rewitalizacji znajduje się 7 zabytków z tej grupy (6 zabytków nieruchomych i 1 stanowisko archeologiczne). Oprócz wpisanego do rejestru zabytków stanowiska archeologicznego jeszcze dwa znajdują się na obszarze rewitalizacji – oba są ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ): osada wczesnośredniowieczna oraz cmentarzysko wczesnośredniowieczne. Ponadto na obszarze rewitalizacji zlokalizowana jest zdecydowana większość obiektów wpisanych do GEZ.

Wizja obszaru rewitalizacji: Obszar po rewitalizacji to przestrzeń estetyczna z zielono-niebieską infrastrukturą. Infrastrukturę społeczną oraz mieszkaniową na tym obszarze charakteryzuje wysoki stopień ekoinnowacyjności. To przestrzeń dostępna (także cyfrowo) dla wszystkich, w tym dla osób ze specjalnymi potrzebami. To również atrakcyjne miejsce usług czasu wolnego, sprzyjające budowaniu i wzmacnianiu tożsamości lokalnej oraz zdrowego stylu życia.

Wizja jest fundamentem podejmowanych działań rewitalizacyjnych, gdyż osadzona w szczegółowej diagnozie obszaru stanowi podstawę do zaprojektowania celów i kierunków działań, którym z kolei są przyporządkowane poszczególne przedsięwzięcia (projekty) rewitalizacyjne.

Poniżej wskazano te, które mają związek z dziedzictwem kulturowym.

Cel strategiczny: CS 3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej.

Kierunki działań:

- Dalsza poprawa stanu technicznego obiektów zabytkowych znajdujących się na obszarze rewitalizacji.
- Wprowadzanie nowych funkcji do obiektów poddanych rewitalizacji (w tym szczególnie wieży ciśnień, byłego dworca PKP).
- Budowanie oferty, w oparciu o kulturę i historię, związanej ze wzmacnianiem tożsamości lokalnej, dla różnych grup wiekowych.

Podstawowe i uzupełniające projekty rewitalizacyjne:

- Integracja międzypokoleniowa z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego dla budowania tożsamości.
- Ocalić od zapomnienia – Płońsk na kartach historii.
- Znani płońszczanie – historia miasta i ludzi na muralach.
- Płońskie lato kulturalne – cykliczne wydarzenia tematyczne.
- Płoński wolontariat dla dziedzictwa kulturowego.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Miasta Płońsk ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

5.2.1. Charakterystyka miasta

Miasto Płońsk jest miastem powiatowym leżącym w odległości ok. 60 km na płn. od miasta stołecznego Warszawy, u zbiegu dwóch ważnych dla obszaru Polski tras komunikacyjnych, tj. drogi krajowej nr 7 relacji Warszawa – Gdańsk oraz drogi krajowej nr 10 relacji Warszawa – Bydgoszcz, Toruń. Przez miasto przebiega również linia kolejowa relacji Nasielsk – Sierpc. Miasto Płońsk graniczy bezpośrednio z obszarem Gminy Płońsk otaczającej miasto ze wszystkich stron.

Strategiczne położenie Płońska u zbiegu ważnych szlaków komunikacyjnych spowodowało, że jego rozwój w ostatnich latach przebiega stosunkowo intensywnie, zarówno w sferze społecznej: rozwój zasobów mieszkaniowych miasta, rozbudowa obiektów użyteczności publicznej, w tym związanych z kulturą, sportem i rekreacją, jak również gospodarczej: rozwój terenów usługowo-produkcyjnych. W wymiarze lokalnym miasto Płońsk pełni funkcję ośrodka koncentracji usług dla całego powiatu płońskiego.

Płońsk zajmuje obszar 1160 ha. Administracyjnie jest gminą miejską położoną w powiecie płońskim. W mieście swoją siedzibę posiadają władze powiatu płońskiego, gminy Miasta Płońsk oraz Gminy Płońsk.

• WALORY PRZYRODNICZE

Zasoby środowiska naturalnego w Płońsku są skromne. Obszar miasta jest od dawna zurbanizowany, grunty w niewielkim stopniu wykorzystywane w związku z działalnością rolniczą. Niemniej Płońsk leży w obszarze „Zielonych Płuc Polski”. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż przez miasto przebiega korytarz ekologiczny towarzyszący rzece Płonce, wpadającej do Wkry. Pradolina Wkry należy do krajowej sieci ekologicznej ECONET-POLSKA.

Do najważniejszych zasobów przyrodniczych obszaru miasta należą lasy, objęte edukacją leśną. W Płońsku cennym walorem przyrodniczym są pomniki przyrody obejmujące aleje, pojedyncze drzewa oraz grupy drzew. Ochroną prawną objęto wiele drzew w parku w Poświętnem. Znajdują się tu uznane za pomniki przyrody:

- lipa drobnolistna (17 m wysokości; 3,21 m obwodu);
- 14 jesionów wyniosłych (19 m wysokości; 2,33-3,00 m obwodu);
- 1 wiąz szypułkowy (19 m wysokości; 2,68 m obwodu);
- 2 aleje z lip drobnolistnych: odcinek wsch. – 64 sztuki (17 m wysokości; 0,89-3,16 m obwodu); odcinek zach.
- 65 sztuk (17 m wysokości; 0,84-1,71 obwodu);
- krąg lip drobnolistnych składający się z 14 drzew (17 m wysokości; 0,63-1,44 m obwodu). Ponadto za budynkiem Urzędu Miasta znajduje się, objęty ochroną prawną, kasztanowiec biały.

Ochronie prawnej podlega również zabytkowy park w Poświętnem, aktualnie Płońsk, ul. Sienkiewicza 11 wraz z całym zespołem podworskim z 2 poł XIX w. Na zespół zieleni składają się parki północny i południowy, a także łączące je kompozycyjnie 2 aleje lipowe. Park północny znajduje się na terenie Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, park południowy stanowi własność Gminy Miasto Płońsk – funkcjonuje jako park miejski, który zrewaloryzowano w 2012 r.

5.2.2. Zarys historii miasta na tle historii regionu

Osadnictwo na terenie Płońska sięga VI-VII w. – na Górze Kawalkowskiego (ul. 19 Stycznia) istniało grodzisko z tego czasu, na miejscu którego powstał w XI-XII w. gród z obronnym podgrodzem i gródkiem wewnętrznym¹.

W źródłach średniowiecznych (1412, 1415, 1424) Płońsk występuje jako: Plonz, Plonsko, Plonysko, in Plonszko, Płoń, in Ploniska, in Plonsk. Istnieją dwie hipotezy, co do pochodzenia nazwy miasta: jej genezą jest pojęcie „płona” bądź „płonia” – wartkie, głębokie, niezamarzające zimą fragmenty rzek, lub – iż miasto było miejscem kultu słowiańskiego boga Płona.

W XIII w. Płońsk wymieniany jest, jako gród kasztelański – stanowił ważne ogniwo obronne Księstwa Mazowieckiego. W XIV w. przynależał do ziemi płockiej. Pomiędzy 1399 a 1412 r. otrzymał prawa miejskie – od księcia Siemowita IV. Przywileje lokacyjne nie zachowały się, lecz potwierdzone zostały w 1527 r. przez króla Zygmunta I. Od XIV w. miasto pełniło funkcję powiatu.

Około 1417 r. książę Siemowit i jego żona Aleksandra, siostra Władysława Jagiełły, ufundowali klasztor Karmelitów Trzewiczkowych i kościół. Początkowo drewniane budynki w 1462 r. zastąpiono murowanymi z cegły. Obecny kształt kościoła, który od 1779 r. pełni funkcję kościoła parafialnego, pochodzi z poł. XVI w., zaś w dawnym klasztorze mają siedzibę instytucje użyteczności publicznej.

W 1424 r. miasto stało się własnością książąt mazowieckich. W 1453 r. wzmiankowany jest folwark w Płońsku, przekazany braciom z Iłowca: Abrahamowi, Niemierzy i Janowi. W końcu XV w. działał tu cech suknienników, którzy od 1486 r. otrzymali przywilej wyłączności sprzedaży sukna na tutejszym targu. Istniał ratusz, waga miejska, łaźnia i postrzygalnia sukna. W 1504 r., za sprawą króla Aleksandra Jagiellończyka mieszczanie płońscy zostali uwolnieni od podatków – mocą uchwały sejmu w Piotrkowie Trybunalskim.

W XVI w. nastąpił istotny rozkwit miasta, częściowo za sprawą społeczności żydowskiej, której przedstawiciele zaczęli się osiedlać w Płońsku już w 1446 r. Jednak już w XVII w. zaczął się regres gospodarczy. W efekcie zniszczeń wojennych w XVII w. i groźnych pożarów, miasto chyliło się ku upadkowi. Z kryzysu zaczęło się dźwigać w okresie rządów Stanisława Augusta Poniatowskiego, za sprawą nowych przywilejów (1767 r.). Rosło też znaczenie Żydów płońskich, którzy w 1670 r. otrzymali przywilej, na mocy którego mogli budować domy, synagogi i produkować piwo.

W końcu XVIII w. Płońsk był ważnym węzłem handlowo-komunikacyjnym, przez który przechodziło kilka szlaków. Trakt gdański prowadził z Warszawy przez Zakroczym do Gdańska. Inny wiódł z Płocka przez Sochocin do Ciechanowa. Z Płońska prowadził trakt przez Jarocin, Głinojeck, Strzegowo do Mławy, a także połączenie komunikacyjne z Nasielskiem.

Miasto stanowiło spory ośrodek rzemieślniczo-handlowy. Powstało tu kilka drobnych zakładów przemysłu spożywczego: gorzelnie, browary i wiatraki. Na podkreślenie zasługuje znaczna w skali roku liczba jarmarków, które obok cotygodniowych targów, stanowiły ważny impuls w życiu ekonomicznym. W porównaniu z sąsiednimi znaczącymi miastami tego regionu Płońsk posiadał wysoki kapitał pieniężny, którego część przeznaczano na finansowanie niezbędnych prac komunalnych. Również pod względem liczby mieszkańców awansował do wąskiej czołówki kilku największych miast północnego Mazowsza. Niemniej pod koniec wieku na 178 domów w Płońsku tylko klasztor, kościół i jeden budynek żydowski w rynku były murowane. 41 domów należało do szlachty, 9 do duchowieństwa, 73 do mieszczan i 55 do Żydów. Był też szpital i więzienie.

W ramach III rozbioru Polski, w 1793 r. Płońsk zajęli Prusacy. Z chwilą utworzenia tzw. Prus Nowowschodnich znalazł się w granicach powiatu płockiego. Po kampanii napoleońskiej od 1807 r. Płońsk znalazł się w Księstwie Warszawskim, wszedł w skład powiatów płockiego, mławskiego i pułtuskiego w departamencie płockim, przemianowanym po 1815 r. w Królestwie Polskim na województwo, zaś w 1837 r. – na gubernię.

---

¹ Badania archeologiczne z lat 1958 i 1965 r. pod kierunkiem Jerzego Pyrgały, oraz w latach 1975 - 1980 pod kierunkiem Bogusława Gierlacha

W 1808 r. Płońsk liczył 3307 mieszkańców, w tym 2801 Żydów, tj. 85%. Dalsza historia to kolejne klęski związane przemarszem kolejnych wojsk i kolejnych działań wojennych. Czynnikiem hamującym rozwój społeczny i gospodarczy miasta były również klęski żywiołowe: 1826 r. – pożar rynku, 1845 r. – zaraza niszcząca ziemniaki, 1846 r. – cholera, głód, 1847 r. – nieurodzaj, zaraza ziemniaczana, cholera, głód, 1848 r. – cholera, 1849 r. – cholera i głód, 1851 r. – zaraza i głód, 1852 r. – cholera, 1855 r. – nieurodzaj, ulewy, drożdżyna, epidemia cholery, 1857 r. – gradobicie, ulewy. W czasie powstania styczniowego, w nocy z 22 na 23 stycznia 1863 r., na stacjonujący w mieście garnizon rosyjski uderzył oddział powstańczy. Atak skończył się klęską, a w odwecie za pomoc powstańcom dokonano kasacji zakonu karmelitów.

W 1867 r. miasto zostało stolicą nowoutworzonego powiatu płońskiego, co spowodowało ożywienie gospodarcze. Powstało szereg zakładów. W końcu XIX w. czynna była cegielnia, browar, fabryka octu, miodu pitnego i olejarnia, rozwijało się blacharstwo, szewstwo i garncarstwo. Powstał Nowy Rynek. Pod względem liczby ludności Płońsk znajdował się w czołówce największych miast regionu północno-mazowieckiego, obok Płocka, Ostrołęki i Sierpca. Obok ludności polskiej mieszkali tu Żydzi (blisko 50% mieszkańców) i w niewielkim procencie ludność niemiecka.

W 1915 r. Płońsk został zajęty przez wojska niemieckie. W 1917 r., dzięki inicjatywie obywateli Płocka skupionych w Polskiej Macierzy Szkolnej, powstała najstarsza placówka szkolnictwa średniego na ziemi płońskiej – Gimnazjum Koła Polskiej Macierzy Szkolnej. W 1918 r. Komitet Obywatelski rozbroił Niemców. W sierpniu 1920 r. pod Płońskiem doszło wygranej do bitwy z Bolszewikami.

W okresie międzywojennym na terenie miasta istniały 742 domy mieszkalne, z tego ponad połowę stanowiły budynki drewniane. Na przełomie 1920/1921 r. oddano do użytku hotel miejski, w 1924 r. zbudowano linię kolejową Nasielsk-Sierpc, w 1925 r. – elektrownię, w 1930 r. – szpital, w 1931 r. rozbudowano łaźnię miejską. W latach 1935-1936 uregulowano koryto rzeki Płonki, w 1935 r. powstała Publiczna Szkoła Doksztalčenja Zawodowego, w 1938 r. uruchomiono nowe targowisko. Problemem miasta było bezrobocie. W ramach pomocy dla bezrobotnych organizowano prace komunalne, wybudowano barak przeznaczony dla bezdomnych, wydawano obiady, zapomogi, organizowano bezpłatne leczenie. Istniały dwa przytułki – jeden dla ludności polskiej, drugi dla żydowskiej.

Okupacja niemiecka, wcielonego w 1939 r. do rzeszy miasta Plöhhnen, przyniosła ogromny ucisk i terror. Niemcy przystąpili do organizowania w okolicy miasta karnych obozów pracy. Powstały one w Siedlinie, Smardzewie, Grodźcu, Boguszyńcu, Gralewie, Kucharach, w których osadzana ludność pracowała w majątkach niemieckich i przy robotach publicznych. Ludność żydowska umieszczona została w getcie utworzonym we wrześniu 1940 r. w rejonie ulic Warszawskiej i Zielonego Rynku. Przeszło przez nie około 12 tysięcy osób z Płocka i okolic. Getto zlikwidowano w 1942 r., jego mieszkańców wywieziono do obozu Auschwitz-Birkenau. Społeczeństwo miasta poniosło ogromne straty – wspólnota Żydowska zamieszkująca od stuleci Ziemię Płońską przestała istnieć. W dniu 16 stycznia 1945 r. hitlerowcy dokonali masowej egzekucji 78 mieszkańców miasta i powiatu płońskiego na płońskich Piaskach.

Płońsk został wyzwolony dnia 19 stycznia 1945 r. Do 1945 r. stanowił siedzibę wiejskiej gminy Wójtów Zamoście. W 1999 r. ponownie został miastem powiatowym.

5.3. Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta – dziedzictwo materialne Miasta Płońsk

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne – kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Materialne dziedzictwo kulturowe to cały dorobek materialny wszystkich pokoleń, jakie zamieszkiwały teren miasta. Są to zarówno tereny zieleni komponowanej, rozwiązania przestrzenne, powstałe przez stulecia budowle i zastosowane w nich rozwiązania architektoniczne, jak również zabytki ruchome w nich zgromadzone oraz zabytki archeologiczne.

5.3.1. Układ urbanistyczny starego miasta²

Układ urbanistyczny to przestrzenne założenie miejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg.

Najstarsze tereny miasta ograniczają się do ścisłego centrum, tworzącego cenny zespół urbanistyczno-architektoniczny. Obszar ten obejmuje pozostałości obiektów przedlokacyjnych: grodzisko usytuowane we wsch. części i wydłużony na linii płn.-wsch. – płd.-zach., obszar owalnicowej osady targowej – klasyczny przykład układu wczesnośredniowiecznego ośrodka wymiany handlowej. Wrzeczono owalnicy wytyczają obecne ulice: Płocka, Zduńska/Przejazd i 19 Stycznia.³ Na ten układ nałożona została średniowieczna, lokacyjna siatka ulic (rynek, ulice wylotowe), nieco zdeformowana w późniejszych wiekach. Układ ten, oraz zlokalizowana na wsch. grodziska osada podgrodowa i pierwszy cmentarz funkcjonujący przy nieistniejącym kościele pw. Św. Michała Archanioła, (zlokalizowanym na skwerku przy ul. 19 Stycznia) prezentują w pełni zachowany zespół grodowego osadnictwa z X-XIII w. Nieco później powstał zespół klasztorny Karmelitów z kościołem pw. Wniebowzięcia NMP i cmentarz parafialny w zach. części śródmieścia.

Zabudowa centralnej części miasta pochodzi z XIX i XX w. i tworzy wartościowy zespół wkomponowany w historyczny układ urbanistyczny. Reprezentuje typ małomiasteczkowy o jednolitych gabarytach, fasadach i pokryciach dachów. Wysoką klasę architektoniczną reprezentują zespoły kościoła i klasztoru Karmelitów, szpital oraz cmentarz z zespołem nagrobków.

Dzielnice mieszkaniowe rozwijały się początkowo w ciągach głównych ulic miejskich, tj. Grunwaldzkiej, Płockiej, 19 Stycznia, Targowej, Młodzieżowej, Księdza Jerzego Popiełuszki, Wyszogrodzkiej i Warszawskiej. W wyniku intensywnego rozwoju tego obszaru powstał zespół urbanistyczny stanowiący śródmieście dzisiejszego miasta. Funkcje zlokalizowanej tu zabudowy są zróżnicowane, nawet w kontekście jednego kwartału. Często graniczą ze sobą działki o funkcjach jednorodzinnych, wielorodzinnych i usługowych.

Ogólny wizerunek śródmiejskiej części Płońska przestrzenny jest dobry. Pewien dysonans wprowadza różnorodność form architektonicznych istniejącej zabudowy i występujące nieliczne obiekty w złym stanie technicznym. Duże znaczenie dla wizerunku miasta ma również ciąg ulicy 1 Maja na odcinku od ul. Płockiej do ul. Towarowej w rejonie stacji kolejowej. Ulica ta ma charakter alei z zachowanym drzewostanem

³ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk, załącznik nr 1 do Uchwały nr XLIX/387/2017 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 29 czerwca 2017 r., oraz karta GEZ opr. R. Małowiecki, 2007

i przebiega przez główne obszary rekreacyjne w mieście związane z akwem Rutki i parkiem jordanowskim. Szczególną rolę w krajobrazie miasta pełni również rynek wraz z otaczającymi go zespołami zabudowy kwartałowej (w tym historycznej i zabytkowej).

5.3.2. Architektura i budownictwo

Wśród najcenniejszych zabytków architektury i budownictwa znajdują się zespoły architektoniczne oraz ich otoczenie, które podlega ochronie.

I. ARCHITEKTURA REZYDENCJONALNA

Reprezentowana jest przez dwór w Poświętnem, ul. Sienkiewicza, wpisany do rejestru zabytków wraz z zespołem podworskim. Wpis obejmuje dwór zwany „Sienkiewiczówką” z poł. XIX/XX w., oficynę z końca XIX w., budynek gospodarczy oraz pozostałość parku z końca XIX w. i dwie aleje łączące części parku. Obecnie na terenie zespołu zlokalizowany jest kompleks zabudowań Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, obejmujący m.in. budynek biurowo-konferencyjny, hotel i restaurację.

Majątek w Poświętnem w 1783 r. znajdował się w rękach Onufrego Bromirskiego, starosty płockiego. Według tradycji ustnej w 1863 r. został skonfiskowany i przekazany rosyjskiemu generałowi. Po upadku powstania styczniowego jego dzierżawcą został Ludwik Weyher – obywatel ziemski, właściciel majątku Dzierżążnia i dziedzic majątku Skarżyn. Od 1919 r. dzierżawcą był jego syn Stanisław – wychowanek Henryka Sienkiewicza, który był gubernierem u Weyherów i mieszkał w dworku w latach 1865-1866. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości majątek przeszedł na własność skarbu państwa. W 1923 r. utworzono tu Ognisko Kultury Rolnej i Zakładu Doświadczalnego. Zakład Doświadczalny (1945-1956) został przekształcony w Rolniczy Rejonowy Zakład Doświadczalny (1956-1975), następnie w Wojewódzki Ośrodek Postępu Rolniczego (1975-1990), Ośrodek Doradztwa Rolniczego (1991-1998), aż do powołania w 1999 r. Regionalnego Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich. Od stycznia 2005 r. funkcjonuje w strukturach Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Warszawie.

Zabytkowy dwór w Poświętnem, zwany Sienkiewiczówką, w latach 1960-1961 został częściowo rozebrany, a na jego fundamentach wystawiono, z zachowaniem dawnego układu, obecny budynek. W 1963 r. na budynku odsłonięto tablicę upamiętniającą związek pisarza z tym miejscem. Jest to podpiwniczony, parterowy budynek na rzucie prostokąta, nakryty naczółkowym dachem z wydatnym oknem powiekowym na osi połączenia frontowej. W symetrycznie skomponowanej elewacji frontowej – dwa szerokie, jednoosiowe pseudoryzaloty flankują centralny fragment ściany z drzwiami wejściowymi ujętymi parą wąskich okien. Drzwi poprzedzone są niewielkim tarasem i jednobiegowymi schodami. Ściany murowane, tynkowane, zwieńczone taśmowym fryzem i wyładowanym gzymsem podciętym profilowaniem. W fasadzie linearnie boniowane w tynku.

II. ARCHITEKTURA SAKRALNA

Pierwszy kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w Płońsku, wzmiankowany w 1413 r., zlokalizowany był na skwerku przy obecnej ul. 19 Stycznia. Zbudowany w XV w., otoczony był cmentarzem przykościelnym. W sąsiedztwie znajdował się szpital-przytułek i szkoła parafialna. Kościół został zniszczony w czasie wojen szwedzkich w XVII w., ale użytkowany był do poł. XVIII w., kiedy parafię przeniesiono do kościoła klasztornego Karmelitów Trzewickowych. Opuszczona fara została rozebrana w latach 1819-1825.⁴

Spośród kościołów Płońska tylko jeden posiada zabytkowy charakter. Do rejestru zabytków wpisany jest dawny zespół klasztorny karmelitów, XV-XIX obejmujący kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, należący do parafii św. Michała Archanioła wraz z wyposażeniem, dzwonnice, klasztor obecnie budynek parafii i placówki kultury, m.in. Pracownię Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska.

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP został zbudowany dla zakonu karmelitów, ufundowanego przez księcia Siemowita IV i jego żonę w 1417 r. Początkowo drewnianą budowlę w 1462 r. zastąpiono murowaną. Obecny kształt kościół uzyskał w XVI w. Podczas wojen szwedzkich, w poł. XVII w. został zniszczony i odbudowany dopiero w poł. XVIII w. W 1779 r. przy kościele utworzono parafię. W latach 1839, 1865 i 1888 świątynia była przebudowywana. W 1864 r. klasztor karmelitów uległ kasacji. Od tego czasu parafia jest prowadzona przez księży diecezjalnych. W 1935 r. budowla przeszła gruntowny remont. W latach 1954-1958 miała miejsce regotyżacja kościoła.

Kościół późnogotycki, zbarokizowany. Orientowany, jednonawowy, wzniesiony na rzucie prostokąta z wydłużonym, prosto zamkniętym prezbiterium i kaplicą od strony półn. Murowany z cegły, częściowo tynkowany, nakryty dwuspadowymi dachami, z sygnaturką we wsch. części dachu nawy. Ceglana ściana szczytowa oszkarpowanego prezbiterium zwieńczona jest trójkątnym, kotarowym szczytem, rozczłonkowanym filarkami przechodzącymi w sterczyny nakryte namiotowymi daszkami. Ściana zdobiona jest romboidalną siatką z ciemnej cegły. Korpus kościoła otynkowany, oszkarpowany masywnymi, ceglanymi, czterouskokowymi szkarpami, między którymi rozmieszczono, zróżnicowane w rozmiarach okna zamknięte odcinkiem łuku, ramowane opaskami z zewnętrznym rantem, wypracowanymi w tynku. W zwieńczeniu ścian – wielokrotnie profilowany gzyms. W zwieńczeniu elewacji zach. kotarowy, barokowy szczyt zwieńczony trójkątnie.

Od półd. do kościoła przylega klasztor. Wzniesiony prawdopodobnie jako dwuskrzydłowy. Obecny budynek pochodzi z przełomu XVII/XVIII w. W 1807 r. umieszczono tu również szkołę elementarną. W 1864 r., po zniesieniu konwentu, część pomieszczeń przeznaczono dla parafii, pozostałą część zajęły władze powiatu – po 1945 r. zajęły ją placówki kultury. Budynek był wielokrotnie remontowany bez zachowania elementów historycznych, przez co utracił większość walorów zabytkowych.⁵ Na piętrze wsch. ścianie budynku zachowała arkadowa wnęka z cokołem na figur św. Jana Nepomucena z XVIII w., która po konserwacji trafiła do parafii.

Posesja kościoła od strony ul. Płockiej ograniczona jest wysokim ceglanym murem, z bramą i bramką w części półn.-zach. W półn.-wsch. narożniku cmentarza przykościelnego – murowana z cegły dzwonnica: trójkondygnacyjna, na rzucie kwadratu, nakryta ostrosłupowym dachem; kondygnacje dzielone gzymsami, otwory ostrołuczne, detal ceglany.

⁴ Materiały Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska – Archiwa diecezjalne XIX w., Studium historyczno-urbanistyczne Płońska Maria Barbasiewicz

⁵ Karta GEZ opr. R. Małowiecki, 2007

III. ZABYTKOWA ZABUDOWA MIEJSKA

Zabytkową zabudowę miasta stanowią budynki z XIX w. i pocz. XX w., zlokalizowane w centrum. Większość z nich uległa znacznej przebudowie. Spośród budynków mieszkalnych do rejestru zabytków wpisany jest jedynie budynek w narożu rynku, ob. Pl. 15-go Sierpnia 21A – tzw. Bengurionówka, gdzie do 1907 r. mieszkał Dawid Ben Gurion. Jest to ustawiony szczytowo do rynku, narożny, dwukondygnacyjny budynek nakryty dwuspadowym dachem z arkadowymi podcieniami sklepionymi kolebką z parami lunet od strony ul. Warszawskiej. Detal architektoniczny ogranicza się do gzymsów kordowych, podokiennych i profilowanego gzymsu wieńczącego.

Na uwagę zasługują również budynki:

– **ul. Warszawska nr 2** (XIX/XX, remont 2020 r.) – trójkondygnacyjna kamienica ze ściętym frontowym narożem zwieńczonym wklęsło-wypukłym szczytem i z prostokątnym wykuszem na schodkowych konsolach – w drugiej kondygnacji skosu; kondygnacje dzielone gzymsami, naroża pięter ujęte boniowaniem, okna w opaskach. Budynek rewitalizowany w 2020 r.

– **ul. Grunwaldzka 2** – poł. XIX w. Dwukondygnacyjna, narożna kamienica nakryta dachem z oknami powiekowymi. Wydzielona gzymsem kordonowym ściana piętra, rozczłonkowana lizenami, przeparta jest oknami osadzonymi na gzymsie podokiennym, zamkniętymi odcinkiem łuku, umieszczonymi w płytkich, prostokątnych wnękach ujętych lizenami, zwieńczonych odcinkami gzymsu. W zwieńczeniu – wydzielony linearnym gzymsem pas fryzu z kostkami podpierającymi profilowany gzyms wieńczący. Na parterze detal architektoniczny ograniczony do skrajnych lizen; narożna i pld. część ściany – licowana okładziną drewnianą. Budynek rewitalizowany w 2019 r.

– **ul. Płocka 2** – 4 ćw. XIX. w. Narożna, płasko nakryta kamienica trójkondygnacyjna o elewacjach ujętych w podziały gzymsowe i fragmentarycznie dekorowanych boniowaniem. Rewitalizowana w 2019 r.

IV. BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Ważnym elementem zabudowy miejskiej i cennym komponentem krajobrazu kulturowego są obiekty o funkcjach publicznych lub usługowych, zazwyczaj wyróżniające się formą oraz sposobem zagospodarowania otoczenia. Należą do nich przede wszystkim ratusze, poczty, hotele, zajazdy szkoły, szpitale, itp. Część tych obiektów straciła swoje historyczne funkcje. Ich adaptacja do nowych potrzeb pociągnęła za sobą daleko idące przekształcenia formy, czasami prowadzące do całkowitego zatarcia pierwotnego kształtu i funkcji. Najbardziej wartościowe architektonicznie budynki.

Dworzec kolejowy, ul. Towarowa 9, ok. 1925 r. Budynek w renesansowej konwencji stylu narodowego, o malowniczo rozczłonkowanej bryle, murowany, tynkowany, jedno- i dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem, nakryty dachami: naczółkowym i dwuspadowymi, z których środkowy ujęty jest w dekoracyjne szczyty o wklęsło-wypukłym wykroju. Po 1945 r. budynek częściowo przekształcony – usunięcie parterowego ryzalitu od strony peronu oraz architektonicznej oprawy wyjścia z dworca. Układ wnętrza częściowo zmieniony przez wstawienie lekkich ścian działowych; ściany poczekalni wtórnie wyłożone płytami z czerwonego kamienia. Zachowana pierwotna klatka schodowa z balustradą oraz częściowo stolarka okienna i drzwiowa.

Zespół budowlany dworca, obejmujący budynek dworca, wieżę wodociągową, podjazd i alejkę z układem zieleni został wpisany do rejestru zabytków.

Kolejowa wieża wodociągowa, 1 ćw. XX w., architekturą nawiązuje do architektury obiektów przemysłowych z ok. 1900 r., zlokalizowana w zespole dworca. Wzniesiona na rzucie kwadratu, czterokondygnacyjna, murowana z cegły, z ceglany detalem obejmującym gzymsy kostkowe, lizeny, nadwieszony fryz na schodkowych konsolkach. Nadbudowa drewniana, nakryta dwuspadowo.

Szpital⁶ przy ul. Sienkiewicza – wg projektu inż. Feliksa Michalskiego (1927-1928); pierwszy budynek wzniesiony przez firmę Paszkowski-Próchnicki i Ska, z nadzorem inż. Wacława Truksa, w latach 1928-1930 obejmował pawilon dla chorych, w którym, mieścił się oddział zakaźny, kuchnia, pralnia

⁶ 80 lat szpitala płońskiego. Szpital w Płońsku dawniej i dziś, Płońsk 2010, <http://docplayer.pl/26325534-80-lat-szpitala-plonskiego-szpital-w-plonsku-dawniej-i-dzis.html>

i mieszkania dla personelu. W 1930 r. rozpoczęto budowę pawilonu dla oddziału zakaźnego ukończoną dopiero w 1941 r. – umieszczono w nim oddział położniczy i klinikę dziecięcą dla ludności niemieckiej. Szpital rewitalizowany w 2010 r.

5.3.3. Zielen komponowana

Obszary zieleni komponowanej to parki i ogrody, cmentarze, szpalery i aleje przydrożne. Założenia parkowe w większości powiązane są z dworami i wraz z nimi tworzą kompozycje architektoniczno-krajobrazowe, niejednokrotnie o unikalnej wartości. Płońsk nie posiada zbyt wielu obszarów zieleni komponowanej. Najważniejszym jest park z XIX w. związany z dworem w Poświętnem, aleje, oraz zielen cmentarzy.

I. PARK

Park został wraz z dworem ujęty w rejestrze zabytków ze względu na wartości historyczne, przyrodnicze oraz krajobrazowe. Zabytkowy układ zieleni tworzą dwa parki: północny – stanowiący otoczenie dworu Sienkiewiczówki i południowy – park miejski, połączone alejami lipowymi. Wśród drzewostanu, oprócz lip drobnolistnych występuje wiąz szypułkowy i jesion wyniosły; wśród nich – pomniki przyrody.

II. CMEN TARZE

Cmentarze stanowią ważny element krajobrazu kulturowego. Są elementem dziedzictwa materialnego – opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu. Równocześnie odnoszą się do dziedzictwa niematerialnego – jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych. Przechowując pamięć o minionych latach, stają się pomnikami historii. W tym kontekście dbałość o miejsca ostatniego spoczynku jest konieczna, bez względu na charakter wyznaniowy cmentarza, czy podziały narodowościowo-społeczne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości, niezależnie od stanu zachowania – oznakować tablicami informacyjnymi.

Pierwsze cmentarze były bezpośrednio związane z kościołem i otaczającym go terenem. Zwyczaj wyznaczania cmentarzy na przykościelnych placach trwał do końca XVIII w. W Płońsku cmentarz przykościelny znajdował się wokół pierwszej płońskiej fary, którą zlokalizowano na skwerku przy ul. 19 Stycznia. Pochówki mogły mieć miejsce od XV w. – do 4 ćw. XVIII w., kiedy powstał dzisiejszy cmentarz parafialny.

Jedyną zachowaną historyczną nekropolią w mieście jest rzymsko-katolicki cmentarz parafialny założony w 1779 r. przy ul. Kopernika (rejestr zabytków). Zajmuje rozległy, lekko nieregularny, prostokątny teren o ściętym pld.-wsch. narożu, podzielony alejkami na kwatery, po wsch. stronie ulicy, na pld. od Parku Wolności. Częściowo otoczony kamiennym murem, z zachowaną neogotycką bramą

Atrakcyjnym obiektem architektonicznym jest neogotycka kaplica grobowa Jana i Sabiny Grobickich ze Strachowa z 1896 r. Wzniesiona na rzucie prostokąta, z wyodrębnionym, prosto zamkniętym prezbiterium, nakryta dwuspadowo, murowana z cegły z ceglany detal. Naroża budynku ujęto w uskokowe szkarpy, z których frontowe wzniesione są nad poziom dachu i zwieńczone latarenkami i ostrosłupowymi daszkami. Ostrołuczny otwór drzwi w profilowanym obramieniu, flankowany jest parą szkarp spiętych kostkowym gzymsem, tworzącym trójkątne zwieńczenie. Pary ostrołucznych okien w elewacjach bocznych osadzone są w profilowanych ostrołucznych arkadach flankowanych podobnymi szkarpami; w podłuczcu – koliste tondo. W zwieńczeniu ścian taśmowy fryz i gzymś kostkowy. W fasadzie i elewacji zach. – kamienne płyty z inskrypcjami dotyczącymi rodziny Grobickich.

W pobliżu kaplicy oraz wzdłuż biegnącej przy niej alei rozmieszczone są pomniki nagrobne z XIX w. i pocz. XX w. Np.: nagrobek rodziny Weyherow, obok grób Bonawentury J. Kotarskiego (1794-1855) z neogotyckim pomnikiem z 1856 r., nagrobek Pankracego Jaroszewskiego (1855). W pobliżu pomnik córki Chylińskich (1886 r.) z kamienną rzeźbą Anioła Smutku wspartego na podstawie z krzyża – dłuta warszawskiego rzeźbiarza Antoniego Pruszyńskiego.

Przy kaplicy, po przeciwnej stronie – odrestaurowany grób doktora Leona Rutkowskiego (1863-1917), lekarza i działacza społecznego zajmującego się badaniami etnograficznymi, antropologicznymi i archeologicznymi. W kierunku zach. - grób Mikołaja Fogla (1843-1869), sekretarza powiatu płońskiego. Nieco dalej – monumentalny, żeliwny, ażurowy krzyż na mogile z 2 poł. XIX w., ujętej bogato dekorowanym ogrodzeniem – miejsce pochówku Kazimierza Ornatowskiego, naczelnika powiatu płońskiego. W pobliżu – wysoki kamienny nagrobek zwieńczony formą wazonu wypełnionego kwiatami; w mogile wyznaczonej słupkami z odlewami dłoni trzymających łańcuch ogrodzenia – grób doktora medycyny Emiliana Piotrowskiego (1830-1883). Na cmentarzu znajduje się też obelisk – zbiorowa mogiła polskich żołnierzy poległych w 1920 r. oraz groby żołnierzy z 1939 r.

Cmentarz żydowski⁷ założony w 1670 r. i zlokalizowany był po wsch. stronie ul. Warszawskiej, ok. 1 km na pld.-wsch. od rynku. Zajmował powierzchnię 3,3 ha. W 1942 r. został zdewastowany przez Niemców – macewy do utwardzania dróg. Po wojnie pochówki odbywały się jeszcze w latach 50., oficjalnie cmentarz został zamknięty w 1961 r. W wyniku stopniowej dewastacji jego naziemne ślady uległy zatarciu. Potem terenie nekropolii wybudowano stację Polmozytu.

W 1983 r. w miejscu kirkutu odsłonięto pomnik ku czci ofiar Holocaustu ufundowany przez społeczeństwo Płońska, projekt Anny Szalast. W 1999 r. przed pomnikiem ustawiono 3 współczesne macewy z wyrytym tekstem: „Teren stanowi zachowany fragment cmentarza żydowskiego, założonego w 1670 r. na obszarze 33000 metrów kwadratowych. Te kamienie mówią za wszystkich spoczywających na tym cmentarzu i wszystkich pomordowanych Żydów, mieszkańców Płońska. Pamięć zgładzonego cmentarza uczciła Fundacja Rodziny Nissenbaumów”. Teren wokół pomnika uporządkowano i ogrodzono. W 2011 r. ustawiono dodatkowo tablicę, autorstwa Dariusza Anczewskiego, która również przypomina o wymordowanych żydowskich mieszkańcach miasta.

Teren upamiętniający kirkut stanowi ok. 1/15 pierwotnego cmentarza, otoczony jest metalowym parkanem, urządzony zielenią oraz zaznaczony niewielkim nasypem. Elementy pomnikowe zostały samowolnie zlikwidowane w 2016. Obiekt w 2016 r. został wpisany do rejestru zabytków. Obecnie jest zaniedbany, zarośnięty trawą i zielskiem.

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz samorządowych jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa. Niestety dziedzictwo niematerialne stosunkowo od niedawna podlega ochronie prawnej, stąd z reguły, w większości regionów nie prowadzono nad nim szczegółowych badań.

---

⁷ Strona www.cmentarze-zydowskie.pl – <http://cmentarze-zydowskie.pl/plonsk.htm>

Według podziału etnologicznego Płońsk znajduje się na obszarze Mazowsza dalszego.⁸ Jest jednym z najważniejszych miast, obok Ciechanowa i Przasnysza, wokół których koncentruje się osadnicza historia tej części Mazowsza. Najdawniejsze ślady osadnictwa na tym terenie pochodzą z epoki brązu i żelaza, ważniejsze grody powstały tu na przełomie VI/VII w. n.e. Ziemie te traktowane były jako jedna z kolebek pogaństwa, co odnotowano w **Geografie Bawarskim** w IX w. Mimo późniejszej chrystianizacji mieszkańcy Mazowsza dalszego, odczuwali przez wieki swoją odrębność kulturową od plemion wielkopolskich i małopolskich.

Inkorporacja do Korony nastąpiła dopiero w XVI wieku. Wieki XIV-XVI to najbardziej pomyślny okres dla rozwoju regionu. W XVII w. potop szwedzki przyniósł upadek miasta i okolicznych wsi, z którego udało im się wydzwignąć dopiero w 2 poł. XVIII w., ale wkrótce możliwości rozwoju zahamował okres zaborów. Dodatkowym ciosem dla tych ziem były powstania. O ich wybuch była oskarżana przede wszystkim szlachta, której na Mazowszu mieszkało wyjątkowo dużo. Była to głównie szlachta uboga, która po upadku powstania 1830 i 1863 r. szykanowana była konfiskatą majątków, zsyłkami na Syberię, wysokimi grzywnami. Ważnym dla tych ziem wydarzeniem historycznym była Bitwa Warszawska w 1920 r., która zadecydowała losach i kształcie niepodległego państwa polskiego.

Dialekt mazowiecki jest najbardziej odrębnym z dialektów polskich i zarazem najbardziej ekspansywnym. Występuje w nim mazurzenie i fonetyka międzywyrazowa nieudźwięczniająca, asynchroniczna wymowa spółgłosek wargowych palatalnych (zmiękczonej). Obecnie rzadko używa się dialektu mazowieckiego, mówi się przeważnie polszczyzną standardową.

I. POSTACI HISTORYCZNE

Henryk Sienkiewicz (1846-1916), nowelista, powieściopisarz i publicysta, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie literatury (1905 r.) za całokształt twórczości, jeden z najpopularniejszych polskich pisarzy przełomu XIX/XX w. W latach 1865-1866 mieszkał w dworze w Poświętnem, gdzie pracował jako guwerner Stanisława Weyhera, syna dzierżawcy majątku.

Jan Walery Jędrzejewicz (1835-1887), lekarz i astronom, od 1862 r. zamieszkały w Płońsku. W 1872 r. założył dobrze wyposażone obserwatorium astronomiczne. Prowadził też stację meteorologiczną. Prowadził pionierskie w Polsce badania spektroskopowe, których wyniki publikował w prasie fachowej. Był niezwykle aktywny społecznie, brał czynny udział we wszystkich przejawach życia kulturalnego Płńska. Wykazywał wszechstronne zainteresowania artystyczne teatrem i sztukami plastycznymi. Był reżyserem w teatrze amatorskim, który założył w mieści. Najważniejszym jego dziełem jest pierwszy w języku polskim podręcznik astronomii pt. Kosmografia, wydany w 1886 r. W 2013 Miasto Płońsk ustanowiło coroczną Nagrodę im. Jana Jędrzejewicza dla najlepszej polskiej książki poświęconej historii nauki i techniki.

Leon Rutkowski (1862-1917), lekarz, antropolog i działacz społeczny, po śmierci Jędrzejewicza prowadził stację meteorologiczną. Prowadził badania antropologiczne ludności regionu oraz kraniologiczne miejscowej ludności z IX–XI w. (materiał z cmentarzysk). Współpracował z Polską Akademią Umiejętności. Podjął wiele działań istotnych dla społeczeństwa Płńska i okolic, m.in. przyczynił się do powstania Banku Spółdzielczego w Płońsku, gimnazjum, łaźni miejskiej, szkoły rolniczej w Galominie. Był patriotą, zaangażowanym w wyzwolenie Polski. Za działalność polityczną został skazany i osadzony w Cytadeli Warszawskiej. Był członkiem Ligi Narodowej w 1895 r., kierownikiem biura werbunkowego Komitetu Organizacyjnego Legionów Polskich formowanych u boku wojsk rosyjskich w 1915 r. Jego imieniem nazwano d. ulicę Szkolną (1937 r.), zespół szkół przy ulicy ks. J. Popiełuszki, a także wystawiono pomnik na skwerze przed budynkiem MCK.

Franciszek Szwoch (1883-1949), polski malarz marynista oraz działacz niepodległościowy, znany organizator życia artystycznego w II Rzeczpospolitej. Podejmował m.in. tematy historyczne, sakralne, batalistyczne i marynistyczne. Współdziałał z Marianem Mokwą w zorganizowaniu w 1934 r. Morskiej Galerii Obrazów w Gdyni, współpracował z czasopismem „Morze”. Wybudował w Hallerowie dom letniskowy dla uczniów swojej szkoły malarskiej. Od 1945 r. mieszkał w Sopocie.

---

⁸ M. Kresa, Historia regionu <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-mazowiecki&l3=mazowsze-dalsze&l4=mazowsze-dalsze-historia-regionu>

Dawid Ben-Gurion, pierwotnie **Dawid Grün** (1886-1973), urodzony i wychowany w Płońsku żydowski i izraelski polityk, działacz i przywódca ruchu syjonistycznego, jeden z głównych założycieli państwa żydowskiego oraz pierwszy premier Izraela. W Płońsku współtworzył organizacje syjonistyczne, które wspierały emigrację Żydów do Ziemi Izraela. W 1906 r. wyemigrował do Palestyny i kontynuował tam działalność polityczną. Był m.in. członkiem władz Światowej Organizacji Syjonistycznej i przewodniczącym Komitetu Wykonawczego Agencji Żydowskiej. Współtworzył socjalistyczno-syjonistyczną partię Mapai, której był liderem. W 1995 r. w Płońsku na kamienicy, w której mieszkał przed wyjazdem w 1906 r., odsłonięto pamiątkową tablicę.

II. KULTURA⁹

Kultura, odgrywa wielką rolę w budowaniu tożsamości. Pełni również rolę promocji miasta i regionu przedstawiając unikalne dla tego regionu obyczaje, sztukę czy rekonstrukcje wydarzeń historycznych.

Główną jednostką prowadzącą działalność kulturalną na obszarze Płońska jest Miejskie Centrum Kultury powstałe w 1993 r. W swojej strukturze zawiera: Dom Kultury, Kino Kalejdoskop, Galerię „P”, Pracownię Dokumentacji Dziejów Miasta. MCK może poszczycić się wieloma osiągnięciami, spośród których najważniejsze to: tytuł Najlepszej Placówki Kultury (2004 r.) w kategorii powiatowej w konkursie ogólnopolskim, Certyfikat Jakości CAL (2005 r.) oraz tytuł Stolicy Kulturalnej Mazowsza (2006 r.).

Płoński Dom Kultury jest centrum Amatorskiego Ruchu Artystycznego, wspiera profesjonalistów i amatorów, rozwija zainteresowania wiedzą i sztuką, animuje, promuje i wspiera społeczną aktywność kulturalną na terenie miasta i gminy Płońsk. W MCK działają: Ludowy Zespół Artystyczny „Płońsk”, Młodzieżowa Orkiestra Dęta „Con Grazia” wraz z Mażoretkami, Chór Allegro Coro, Grupa Teatralna, Koło Miłośników Astronomii im. Jana Walerego Jędrzejewicza, „Teatr Sześciu Dębów”, Płońskie Centrum Wolontariatu „Iskierki”, Płoński Uniwersytet Trzeciego Wieku.

W ciągu roku MCK organizuje ponad 160 imprez - od małych, lokalnych imprez, poprzez regionalne do ogólnopolskich i międzynarodowych. Istotną jest Festiwal Kultury Żydowskiej.

Przy MCK od 1999 r. działa Galeria „P”, która rozpoczęła działalność wystawą archeologiczną „Płońska odkrywanie dziejów” oraz wystawą prezentującą życie codzienne społeczności żydowskiej. W MCK znajdują się również ekspozycje stałe. Jedną z nich jest Wystawa Pamięci Dawida Ben Guriona, która prezentuje zdjęcia z okresu młodości, fotografie rodzinne, przyjaciół i znajomych, dom, a także teksty opisujące sytuację społeczno-polityczną w Płońsku na przełomie stuleci.

W 1995 r. w strukturze MCK włączona została Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta, która tworzy system wieloaspektowej informacji piśmienniczej i ikonograficznej o materialnym i niematerialnym dziedzictwie kulturowym Płońska oraz Ziemi Płońskiej. Pracownia gromadzi wycinki prasowe, opracowania specjalistyczne i kserokopie dokumentów. Odtwarza biografie najstarszych płońskich rodzin, rejestruje wspomnienia i relacje mieszkańców miasta. Odnajduje i przechowuje dokumenty ikonograficzne i piśmiennicze. Tworzy zestawienia i opracowania przedmiotowe. Istotnym elementem pracy Pracowni jest upamiętnianie dziedzictwa żydowskiego.

Miejska Biblioteka Publiczna im. Henryka Sienkiewicza od 1947 r. pełni funkcję najstarszej i największej ksiąźnicy publicznej w mieście i powiecie płońskim. Dysponuje stale aktualizowanym księgozbiorem, na który składają się zróżnicowane materiały. Biblioteka jest również nowoczesnym, multimedialnym centrum informacji lokalnej, oferującym wielostanowiskowy dostęp do Internetu oraz profesjonalną obsługę i fachowe doradztwo. Jest też organizatorem wielu imprez i wydarzeń kulturalnych, które są okazją do kameralnych spotkań płońskiej publiczności ze znanymi osobistościami świata literackiego, teatralnego, muzycznego i plastycznego. Do najciekawszych form działalności należą cykle: Biesiada Artystyczna, Płoński Salonik Literacki oraz wernisaże i wystawy plastyczne, a także warsztaty edukacyjne, konkursy literackie, recytatorskie, turnieje pięknego czytania oraz spektakle teatralne. Uczestniczy też w organizacji dorocznych Międzynarodowych Dni ks. K. M. Sarbiewskiego, Płońskich Zadaszek Muzycznych „Pamięć za serce”, Multikulturowego Festiwalu Książki oraz wielu imprez plenerowych

⁹ Przewodnik historyczny Ziemi Płońskiej, Płońsk 2013

dla mieszkańców miasta. Promuje też Turystyczny Szlak Sienkiewiczowski, prezentując stałą wystawę w Saloniku Literackim oraz udostępniając twórczość pierwszego polskiego noblisty.

Biblioteka Pedagogiczna w Płońsku, powstała w 1954 r., jako Powiatowa Biblioteka Pedagogiczna. Obecnie jej organem prowadzącym jest samorząd województwa mazowieckiego. Działa jako element systemu oświaty, zajmując ważne miejsce w procesie samokształcenia i doskonalenia zawodowego. Oprócz działalności podstawowej Biblioteka prowadzi też szereg spotkań dla nauczycieli i nauczycieli-bibliotekarzy powiatu płońskiego. Odbywają się one w ramach zespołów samokształceniowych oraz cyklu Nauczyciele – nauczycielom. Poza działalnością dydaktyczną Biblioteka popularyzuje twórczość lokalnych artystów. Organizowane m.in. we współpracy ze Stowarzyszeniem „ART PŁONA” wieczory autorskie weszły na stałe do kalendarza działań biblioteki.

I Liceum Ogólnokształcące im. Henryka Sienkiewicza, założone zostało w 1917 r. przez płońskie koło Polskiej Macierzy Szkolnej. Liceum należy do Towarzystwa Szkół Twórczych, a także jest Szkołą Stowarzyszoną UNESCO, bierze udział w międzynarodowych wymianach młodzieży. Jest też jednym z punktów Literackiego Szlaku Sienkiewiczowskiego.

Stowarzyszenie Twórców Ziemi Płońskiej „ART PŁONA” działa od 2005 r., skupiając pisarzy i plastyków. Obejmuje głównie powiat płoński, ale zrzesza również twórców z powiatu piaseczyńskiego, plockiego i z Warszawy. Stowarzyszenie realizuje autorski program edukacyjny, adresowany głównie do dzieci i młodzieży. Grupa szybko zdobyła sobie uznanie i poszerzyła się o nowych twórców, reprezentujących różne dziedziny sztuki, między innymi rzeźbę, malarstwo, haft, kowalstwo artystyczne i pisankarstwo. Stowarzyszenie współpracuje przy organizacji festynów, jarmarków i konferencji organizowanych przez organizacje zajmujące się statutowo rozwojem Mazowsza, m.in. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Przyjazne Mazowsze”. Ważnym partnerem stowarzyszenia „ART PŁONA” są szkoły w Płońsku i powiecie płońskim. Twórcy stowarzyszenia przeprowadzili wiele warsztatów rzeźbiarskich, malarskich, z witrażu, pisankarstwa i kowalstwa.

Towarzystwo Miłośników Ziemi Płońskiej powstało w 1997 r. Realizuje zadania z zakresu wspierania kultury i turystyki na terenie powiatu płońskiego, współpracując z instytucjami, stowarzyszeniami samorządami i z sektorem gospodarczym, wspierając cenne dla rozwoju i promocji Ziemi Płońskiej inicjatywy, również z zakresu działań kulturalnych, np. Finał Konkursu Pamięci Polsko-Żydowskiej (1999 r.), Płońskie Forum Dziecięcych Inicjatyw Pokojowych (2000 r.), Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne „Kupalnocka” (2003-2009), Europejska Parada Orkiestr Dętych (2003-2009), „Przez Czerwińsk na Grunwald - tworzenie i promocja produktu turystycznego w gminie Czerwińsk nad Wisłą” (2009-2010), VI Płońskie Zaduszki Muzyczne „Pamięć za serce” (2011). Towarzystwo jest współwydawcą wielu publikacji, dotyczących Ziemi Płońskiej, jest też pomysłodawcą i koordynatorem powstania Turystycznego Szlaku Sienkiewiczowskiego.

Lokalna Grupa Działania – Przyjazne Mazowsze – stowarzyszenie mające na celu wspieranie rozwoju miejscowości powiatu płońskiego. Jednym z głównych zadań jest waloryzacja zasobów kulturowych i przyrodniczych regionu poprzez promowanie dziedzictwa i walorów tej ziemi, a także umożliwienie mieszkańcom realizacji projektów z funduszy unijnych. LGD promuje działania wykorzystując wstępnie opracowaną koncepcję „Przyjazny skrzat - marka lokalna”. Podczas imprez lokalnych prezentowany jest spektakl „Skrzatolandia”, wg scenariusza i w wykonaniu grupy teatralnej Legendarium z Koziebród. Od 2010 r. ogłaszany jest konkurs na produkt lokalny, który może stać się wyróżnikiem promującym obszar działania, a laureatom wręczana jest statuetka skrzata.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Miasta Płońsk nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Miasta Płońsk znajduje się 9 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 1 stanowisko archeologiczne (Tabela nr 1.) Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie miasta. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Miasta Płońsk

LP.	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	ADRES	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU
1	układ urbanistyczny wraz z zabudową i wylotami ulic		A-62	12.10.1956 r.
2	kościół parafialny pw. św. Wniebowzięcia NMP, klasztor, dzwonnica wraz z wyposażeniem wewnątrz	ul. Płocka	A-60	12.10.1956 r.
3	kaplica cmentarna w zewnętrznym obrysie jej murów na terenie cmentarza parafialnego	dz. nr 667, przy ul. M. Kopernika 16	A-1312	16.10.2015 r.
5	pozostałość d. cmentarza żydowskiego	na terenie działki nr 1813/8, ul. Warszawska	A-1381	08.12.2016 r.
6	dom	Pl. 15-go Sierpnia 21 (d. ul. Rynek)	A-61	12.10.1956 r.
7	zespół budowlany dworca kolejowego: budynek dworca, wieża wodociągowa, podjazd, alejka z układem zieleni	ul. Towarowa 9	A-1108	09.11.2012 r.
8	zespół podworski: dwór, park pñ., pñd. i 2 aleje	ul. Sienkiewicza11 (d. Poświętne)	A-212	30.08.1980 r.
9	wczesnośredniowieczne grodzisko zw. Górą Kawałowskiego	AZP 48-60, stanowisko nr 1. na działce nr 870 w granicach działki	A-355/93	28.12.1993 r.

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Do najważniejszych zabytków ruchomych na terenie Płońska należy wyposażenie kościoła pw. Wniebowzięcia NMP. Najstarszym obiektem jest figura Chrystusa Ukrzyżowanego z przełomu XV/XVI w. Pozostałe wyposażenie stanowią: neorenesansowy ołtarz główny z 2 poł. XIX w., z obrazem MB z Dzieciątkiem malowanym na desce (1870 r.), późnobarokowe ołtarze boczne (XVIII w., konserwowane w 2020 r.), epitafia z XVIII i XIX w., w tym epitafium płk. Charles'a Dussausay de Savary, dowódcy 14. Pułku Grenadierów, rannego podczas walk wojsk napoleońskich z wojskami rosyjskimi pod Kołozębem w 1806 r., zmarłego w Płońsku; wykonane na odwrocie arabskiej fontanny z przełomu XVII/XVIII w.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu Miasta Płońsk wpisane zostały do rejestru zabytków ruchomych. Stanowią one wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Wniebowzięcia NMP. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Mazowieckim Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków, Delegatura w Ciechanowie.

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Płońsk

LP.	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU
1	11 elementów wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Wniebowzięcia NMP	212/70-28/78	14.09.1970 r.

5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
  - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
  - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,

– parków kulturowych;

5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;

6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Miasta Płońsk jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustalenia te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na terenie Miasta Płońsk funkcjonują 23 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które zostały przedstawione poniżej w Tabeli nr 3.

Tabela nr 3. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie Miasta Płońsk

LP.	NAZWA MPZP	NR I DATA PODJĘCIA UCHWAŁY	NR DZIENNIKA URZĘDOWEGO	UWAGI
1	Zmiana Miejscowego Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego miasta Płońska	Uchwała Nr XXXVI/65/97 z dnia 19 listopada 1997r.	Dz.Urz.Woj.Ciech.Nr 1, poz. 3 z 1998r	częściowo nieobowiązujący
2	Zmiana Miejscowego Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego miasta Płońska (teren budownictwa mieszkaniowego i usług przy ul. Młodzieżowej w Płońsku)	Uchwała Nr XIII/89/99 z dnia 29 września 1999r.	Dz.Urz.Woj.Maz.Nr 112, poz. 2696 z 1999r	
3	Zmiana Miejscowego Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego miasta Płońska dotycząca terenu przy ul. Młodzieżowej	Uchwała Nr XVII/84/2003 z dnia 28 października 2003r.	Dz.Urz.Woj.Maz.Nr 5, poz. 205 z 2004r	częściowo nieobowiązujący
4	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „WIEJSKA-GRANICZNA”, obejmująca tereny położone w północnej części miasta Płońska, w rejonie ulic: Wiejska i Graniczna	Uchwała Nr XXVII/143/07 z dnia 20 grudnia 2007r.	Dz.Urz.Woj.Maz.Nr 6, poz. 2676 z 2008r	częściowo nieobowiązujący
5	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego miasta Płońska dla terenów położonych przy ulicach: 19 Stycznia, Mazowieckiej, Przemysłowej i Wyszogrodzkiej	Uchwała Nr LXX/412/10 z dnia 22 kwietnia 2010r. Uchwała Nr LXXII/422/10 z dnia 27 maja 2010r.	Dz.Urz.Woj.Maz.Nr 154, poz. 3769 z 2010r Dz.Urz.Woj.Maz.Nr 154, poz. 3770 z 2010r	częściowo nieobowiązujący
6	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Płońska dla terenów położonych przy ulicach: Brzechwy, Sienkiewicza i Rzemieślniczej	Uchwała Nr LXXII/421/10 z dnia 27 maja 2010r.	Dz.Urz.Woj.Maz.Nr 155, poz. 3809 z 2010r	częściowo nieobowiązujący
7	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk dla wybranych obszarów miasta Płońsk I etap realizacji.	Uchwała Nr LXXXIII/466/10 z dnia 21 października 2010r.	Dz.Urz.Woj.Maz. Nr 3, poz. 117 z 11.01.2011r.	częściowo nieobowiązujący
8	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońska dla terenów	Uchwała Nr XXVII/232/2012 z dnia 21 czerwca 2012r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. Rocznik 2012, poz.5209 z 11 lipca 2012r.	

	położonych w obrębie rzeki Płonki			
9	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Płońsk w wybranych kwartałach miasta	Uchwała Nr XLV/385/2013 z dnia 19 września 2013r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2013r. poz. 11265	częściowo nieobowiązujący
10	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońska dla terenów położonych w obrębie ulic: Targowej, Wieczorków, Sienkiewicza	Uchwała Nr LII/448/2014 z dnia 13 lutego 2014r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2014r. poz. 2991	
11	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońska dla wybranych obszarów – II etap realizacji	Uchwała Nr LIV/469/2014 z dnia 17 kwietnia 2014r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2014r. poz. 5459	
12	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk, dla obszaru położonego pomiędzy ulicą Warszawską, Grunwaldzką, a drogą ekspresową S7 oraz obszaru położonego pomiędzy ulicą Wieczorków, a torami kolejowymi	Uchwała Nr IV/19/2015 z dnia 15 stycznia 2015r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2015r. poz. 2477	częściowo nieobowiązujący
13	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Płońsk w wybranych kwartałach miasta	Uchwała Nr XVIII/115/2015 z dnia 26 listopada 2015r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2015r. poz. 11693	częściowo nieobowiązujący
14	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk dla terenu położonego przy ul. Żołnierzy Wyklętych	Uchwała Nr L/390/2017 z dnia 29 czerwca 2017r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2017r. poz.6022	
15	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk dla terenów położonych w obrębie ulic: Związku Walki Młodych, Warszawskiej, Prostej i Wyszogrodzkiej oraz w obrębie ulic: Płockiej, Warszawskiej, Związku Walki Młodych i 1-Maja	Uchwała Nr L/391/2017 z dnia 29 czerwca 2017r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2017r. poz.6023	
16	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk dla terenu położonego przy ul. Klonowej	Uchwała Nr L392/2017 z dnia 29 czerwca 2017r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2017r. poz.6024	
17	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wybranych obszarów miasta Płońsk, położonych w strefach: północno-centralnej, wschodniej i przemysłowej	Uchwała Nr LXXIV/548/2018 z dnia 11 października 2018r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2018r. poz.9980	częściowo nieobowiązujący
18	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk, obszaru położonego przy ul. Warszawskiej po byłym dworcu PKS i obszaru położonego przy ul. Postępu Rolniczego	Uchwała Nr XXI/148/2019 z dnia 24 października 2019 r	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2019r. poz. 12511	
19	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wybranych obszarów miasta Płońsk, położonych w strefach: północno-centralnej, wschodniej	Uchwała Nr XXXVI/247/2020 z dnia 17 września 2020 r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2020r. poz. 9808	

	i przemysłowej.			
20	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk.	Uchwała Nr LII/372/2021 z dnia 30 września 2021 r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2021 r. poz. 8721	
21	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk dla obszarów położonych w rejonie ul. Płockiej, ul. Szkolnej i ul. Pułtuskiej	Uchwała Nr LXXVI/515/2022 z dnia 20 października 2022 r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2022 r. poz. 11191	
22	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk, dla terenów położonych w rejonie ul. Wyszogrodzkiej, ul. Przemysłowej i Placu 15-go Sierpnia	Uchwała Nr LXXIX/529/2022 z dnia 24 listopada 2022 r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2022 r. poz. 12620	
23	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk dla: obszarów „Toruńska-Bydgoska”, obszaru „Przemysłowa”, obszarów „Wyszogrodzka-Kwiatowa”, obszaru „Wolności”, obszaru „Płocka”	Uchwała Nr CIV/667/2023 z dnia 23 listopada 2023 r.	Dz.Urz.Woj.Mazow. z 2023 r. poz. 13134	

Obecnie w opracowaniu jest Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk dla: obszaru „Młodzieżowa”, obszaru „Warszawska-Kwiatowa”, obszaru „Sienkiewicza”, obszaru „Wojska Polskiego” wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, sporządzany na podstawie Uchwały Nr LXXXI/544/2022 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 20 grudnia 2022 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk.

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub

rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomości Miasta Płońsk została sporządzona przy w 2016 r., przyjęta Zarządzeniem nr 0050.55.2016 Burmistrza Miasta Płońsk z dnia 12 maja 2016 r., następnie zmieniona Zarządzeniem nr 0050.178.2018 Burmistrza Miasta Płońsk z dnia 31 października 2018 r. W 2020 r. GPOnZ dokonano aktualizacji ewidencji – Zarządzenie Nr 0050.5.2021 Burmistrza Miasta Płońsk z dnia 7 stycznia 2021 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Płońsk. Ewidencja została opracowana zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Załącznik nr 1.

Z GEZ wykreślono jeden obiekt – dom mieszkalny, położony w Płońsku przy ul. Pułtuskiej 27, na działce oznaczonej nr ewidencyjnym 853, co przyjęto Zarządzeniem Nr 0050.23.2024 Burmistrza Miasta Płońsk z dnia 8 lutego 2024 r. w sprawie wykreślenia obiektu z Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Płońsk.

Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się archeologiczne badania powierzchniowe. Bardziej szczegółowe badania prowadzone są w formie badań ratowniczych i nadzorów archeologicznych nad pracami inwestycyjnymi. Przebadane stanowiska o znacznej wartości kulturowej wpisane są do rejestru zabytków. Pozostałe znajdują się w ewidencji zabytków archeologicznych. Nie jest to zbiór zamknięty i nie można wykluczyć, iż w wyniku dalszej weryfikacji i prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady działalności człowieka. Baza danych AZP stanowi źródło aktualnej wiedzy o terenie i stanowi podstawę kolejnych etapów badawczych: kwerendy archiwalnej w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, badań powierzchniowych.

Wśród zabytków archeologicznych wyróżnić można dwa typy: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to wszelkiego rodzaju przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, zarówno wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń itp., jak i tzw. ekofakty – występujące na stanowisku pozostałości organiczne i nieorganiczne pochodzące ze środowiska naturalnego.

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego szczególny problem stwarzają nieruchome zabytki archeologiczne, czyli materialne pozostałości dawnego środowiska osadniczego. Ze względu na pełnione dawniej funkcje wyróżnić można ich różne rodzaje: grodziska – pozostałości grodów, cmentarzyska, pozostałości osad wiejskich, itd. Można je podzielić na zabytki niewidoczne w krajobrazie i widoczne - zabytki o własnej formie krajobrazowej: głównie są to pozostałości dawnych konstrukcji o różnorodnym przeznaczeniu, takich jak wały kamienne, ziemne, drewniano-ziemne, pozostałości infrastruktury osadniczej, mostów, dróg, grobli, a także ślady związane z kulturą symboliczną (niematerialną) w postaci pozostałości dawnych miejsc kultu, cmentarzy (nasypy kurhanów), itp. Stanowią one około 10% znanych stanowisk archeologicznych. One też zwykle są przedmiotem zainteresowania zarówno turystów, jak i geografów turystyki oraz służb konserwatorskich. Zabytki archeologiczne o własnej formie krajobrazowej, po odpowiednim zabezpieczeniu i przygotowaniu, mogą stanowić atrakcję turystyczną.

Na obszarze Miasta Płońsk do rejestru zabytków wpisane jest jedno stanowisko – grodzisko wczesnośredniowieczne zwane Górą Kawałowskiego. Jest pozostałością grodu obronnego z XI w. z obronnym podgrodzem i gródkiem wewnętrznym, o wymiarach 75 na 80 m i wałami o wysokości około 5 m. Podczas badań znaleziono znaczna ilość fragmentów glinianych naczyń (garnki, dzbanki, misy, patelnie) – są to głównie naczynia z cylindryczną szyjką i o „esowatym” kształcie. Bardzo dużo znaleziono również wyrobów kowalskich i ślusarskich (noży, dłut, gwoździ, kluczy, sprzączek, grot strzał i bełtów, ostróg). Szczególnie interesujące są wyroby z rogu i kości. Poza tym odkryto dwa wapienne modele jaja kurzego (pisanki) z XII w. Zachowały się pozostałości wałów, które swoim obrysem przypominają kształt podkowy. Na wałach posadzono krzewy ozdobne.

Wszystkie stanowiska wymagają jednak dokładnych badań, które potwierdziłyby występowanie na ich terenie materiału poznawczego. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz.U. z 2021 r. poz. 2404). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283).

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków objęte są ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7, ust. 1, Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. nr 162, poz.

1568). Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie wyżej wymienionych stanowisk. Prace porządkowe prowadzone w obrębie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta powinny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych. Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Prowadzenie poszukiwań zabytków bez pozwolenia jest przestępstwem ściganym z urzędu – art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzennego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.6.2. Obiekty zabytkowe stanowiące własność miasta

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Miasto Płońsk;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Miasto Płońsk.

Miasto Płońsk jest właścicielem/współwłaścicielem 18 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 2 obiekty wpisane są do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 4).

Tabela nr 4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których Miasto Płońsk jest właścicielem lub współwłaścicielem

LP.	OBIEKT	ADRES	NR REJESTRU ZABYTEKÓW
1	klasztór, obecnie biura i mieszkania	ul. Płocka dz. nr ewid. 1348/4	A-60 z dnia 12.10.1956 r.
2	zespół budowlany dworca kolejowego składający się z budynku dworca, wieży wodociągowej oraz podjazdu z alejką z układem zieleni	ul. Towarowa 9 dz. nr ewid. 1/37, 1/36, 1/39	A-1108 z dnia 09.11.2012 r.
3	grodzisko	ul. Pułtуска dz. nr ewid. 870	
4	kapliczka przydrożna	ul. Pułtуска dz. nr ewid. 881/3	
5	dom	ul. Grunwaldzka 1 dz. nr ewid. 783	
6	dom	ul. Grunwaldzka 2 dz. nr ewid. 832/23	
7	łaźnia, obecnie dom	ul. Grunwaldzka 34 dz. nr ewid. 822	
8	dom, obecnie przedszkole	ul. Kolejowa 5 dz. nr ewid. 1291	
9	dom	Pl. 15-go Sierpnia 1 dz. nr ewid. 817	
10	dom	Pl. 15-go Sierpnia 5 dz. nr ewid. 776/4	
11	dom	Pl. 15-go Sierpnia 18 dz. nr ewid. 1391	
12	dom	ul. Płocka 9 dz. nr ewid. 1358	
13	dom	ul. Płocka 13 dz. nr ewid. 1356	
14	dom	ul. Warszawska 1 dz. nr ewid. 1362	
15	dom	ul. Warszawska 2 dz. nr ewid. 1362	
16	dom	ul. Warszawska 6 dz. nr ewid. 1365/1	
17	dom	ul. Zduńska 2 dz. nr ewid. 775/2	

18	dom	ul. Zduńska 4 dz. nr ewid. 774	
----	-----	-----------------------------------	--

W miarę możliwości miasto jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych miasto powinno dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całość przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobyków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 5 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Miasta Płońsk.

Tabela nr 5. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE MIASTA PŁOŃSK	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego; • opracowana gminna ewidencja zabytków; • uchwała dająca możliwość udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, zlokalizowanych na terenie Gminy Miasto Płońsk; • zachowany historyczny układ urbanistyczny miasta; • wczesnośredniowieczne grodzisko, pozostałość XI-wiecznego grodu, zwanego obecnie Górą Kawałkowskiego; • dobra promocja miasta; 	<ul style="list-style-type: none"> • stan zabezpieczenia niektórych obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; • niewystarczające środki z budżetu miasta przeznaczone na ochronę zabytków; • stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; • degradacja elementów historycznych układów przestrzennych poprzez lokalizację nowej zabudowy; • niewystarczająca wizualizacja obszaru (niewiele tablic informacyjnych, szlaków, oznakowań); • zbyt mała baza usług turystyki (hotele, pensjonaty, punktu gastronomiczne); • negatywna lokalizacja targowiska miejskiego, powodująca dysharmonię przestrzenną historycznego centrum miasta i głównych terenów rekreacyjnych.

<ul style="list-style-type: none"> • aktywna działalność m.in.: Miejskiego Centrum Kultury w Płońsku, Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska, Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Henryka Sienkiewicza; • bogata gama imprez o charakterze kulturowym, w tym • oznakowane ścieżki pieszo-rowerowe oraz szlaki turystyczne, takie jak szlak im. Dawida Ben Guriona., szlak im. Henryka Sienkiewicza, szlak im. Jana Walerego Jędrzejewicza; • opracowane logo miasta, w którym zawarto wieżę jako nawiązaniem do elementu architektury użytego w herbie miasta; • występujące formy ochrony przyrody. 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • dobra dostępność komunikacyjna (położenie u zbiegu dróg krajowych nr 7 i nr 10 oraz doprowadzenie do miasta drogi krajowej nr 50); • położenie w bliskiej odległości od aglomeracji warszawskiej (graniczne części aglomeracji, umożliwiające aktywizację mieszkańców miasta w zakresie nauki, zatrudnienia i rozwoju przedsiębiorczości); • malowniczy krajobraz, czyste jeziora oraz sprzyjająca rozwojowi turystyki i rekreacji; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • modernizacja zabytkowych obiektów na terenie miasta z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych; • położenie miasta, sprzyjające rozwojowi turystyki; • opracowania strategiczne zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich i realizacja wytyczonych zadań; • uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta oraz strategii rozwoju miasta; • wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie miasta; • sezonowość turystyki; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • spadek zainteresowania turystyką lokalną, w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki zagranicznej; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu miasta, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych, w tym zabytkowych parków.

<p>zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc;</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie miasta; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków. 	
---	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Miasta Płońsk. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono priorytety, kierunki działań wraz z zadaniami (Tabela nr 6), które są kontynuacją działań określonych w Gminnym programu opieki nad zabytkami miasta Płońsk na lata 2020-2023. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna

uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 6.

Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego Miasta Płońsk.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Miasta Płońsk.

W ramach powyższych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe zadania.

Tabela nr 6. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Miasta Płońsk

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego Miasta Płońsk		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy.	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Miejskiej w Płońsku.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Systematyczne opracowywanie aktualizacji Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego.	Czy opracowano aktualizację Planu
	Wykonanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków do końca 2028 r.	Czy wykonano
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (Tabela nr 4).	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków
	Planowane zadania w zakresie zabytków – Miasto Płońsk zamierza ubiegać się w 2024 r. o dofinansowanie remontu/renowacji następujących budynków: – ul. Zduńska 2, – ul. Zduńska 4, – ul. Płocka 19, – pl. 15-go Sierpnia 5. Dofinansowanie miałyby pochodzić ze środków konkursu nr FEMA.09.01-IP.01-023/24, Rewitalizacja miast, typ projektu: Rewitalizacja obszarów zdegradowanych dla programu Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027.	Zakres działań, wartość poniesionych wydatków, dotacji
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych cmentarzy znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac, ich zakres, wartość zaplanowanych/poniesionych środków
	Długofalowa rewaloryzacja zabytkowego układu	Ilość zaplanowanych prac, ilość

	urbanistycznego miasta Płońsk poprzez systematyczną renowację kamienic.	przeprowadzonych prac, wartość zaplanowanych/wydanych środków
	Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego przy ścisłej współpracy.	Ilość pozyskanych środków, z kim współpracowano, na jakie zadania pozyskano środki
	Coroczne rezerwowanie środków w budżecie gminnym przeznaczonych na dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.	Ilość złożonych wniosków, wartość przyjaznych dotacji, na ile obiektów
PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Miasta Płońsk		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy we ścisłej współpracy z Miejskim Centrum Kultury w Płońsku, Pracownią Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska, Miejską Biblioteką Publiczną im. Henryka Sienkiewicza, w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów miasta oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Współpraca przy działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię miasta oraz jej zabytki itp.	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział, ich tematyka, miejsca gdzie się odbyły, z kim współpracowano
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy.	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych, taki jak w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, jakie działania zrealizowano, z kim, wartość poniesionych środków
	Rozbudowana bazy turystyczno-kulturalnej miasta poprzez podjęcie działań w celu utworzenia: – Obserwatorium Astronomicznego im. Jana W. Jędrzejewicza,	Czy utworzono, jakie poniesiono koszty, z kim współpracowano

	– Muzeum Ziemi Płońskiej.	
	Inicjowanie i wspieranie działań zmierzających do rozwoju na terenie gminy ścieżek rowerowych i spacerowych, ze zwróceniem szczególnej uwagi na ich powiązanie z obiektami zabytkowymi oraz na ich popularyzowanie, a także budowa małej architektury turystycznej.	Czy powstały nowe trasy, czy jakieś zmieniono, jakie obiekty ujęto na trasie
	Rewitalizacja istniejących i budowa nowych szlaków turystycznych, w tym ścieżek historyczno-przyrodniczych, a w szczególności: utworzenie szlaków oraz ścieżek tematycznych.	
	Ustawienie tablic informacyjnych zawierających historię oraz opis obiektu przy wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytku.	Gdzie ustawiono tablice, jakie informacje wskazano
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Miasta Płońsk),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Miasta Płońsk dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Miasta Płońsk,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• **źródła krajowe:**

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie, powiatowe,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,

- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• **źródła pozostałe:**

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – udzielane są zgodnie z przyjmowanym co roku Zarządzeniem Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w sprawie wprowadzenia regulaminu naboru wniosków oraz przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu państwa będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego – Samorząd realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków wynikające z ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Od ponad 10 lat stara się wspierać działania właścicieli i posiadaczy zabytków, przyznając dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach. Udział w naborze wniosków jest jedyną możliwością pozyskania funduszy pozostających w dyspozycji Samorządu Województwa Mazowieckiego na działania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Nabór ogłaszany jest przez Zarząd na podstawie Uchwały Nr 15/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 22 lutego 2022 r. Uchwała określa zasady ubiegania się o dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego.

Dotacje z budżetu Starostwa Powiatowego w Płońsku – corocznie w uchwale budżetowej Powiatu Płońskiego określa wysokość środków przeznaczonych na dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Precyzuje to przyjęta Uchwała Nr LXXIX/454/2024 Rady Powiatu Płońskiego z dnia 31 stycznia 2024 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Miasta Płońsk – udzielane są zgodnie z obowiązującą Uchwałą Nr XCIX/636/2023 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 21 września 2023 r. w sprawie zmiany Uchwały NR XXXVI/250/2020 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 17 września 2020 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, zlokalizowanych na terenie Gminy Miasto Płońsk.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszającym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych;
- 4) Architektura i budownictwo drewniane;
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne;
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

- **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać, np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

• **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)**

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, ngo oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
10. Materiały udostępnione przez Urząd Miejski w Płońsku
11. Gminny program opieki nad zabytkami miasta Płońsk na lata 2021-2024
12. Katalog zabytków sztuki w Polsce. Płońsk i okolice, Warszawa 1979
13. Program Ochrony Środowiska dla Miasta Płońsk na lata 2015-2020 z perspektywą do roku 2024, Warszawa 2016
14. Zawadzki J.M., Tradycja Mazowska. Powiat płoński. Przewodnik subiektywny, Mazowieckie Centrum Kultury, Warszawa 2012
15. Przewodnik historyczny ziemi płońskiej, Płońsk 2013
16. M. Kresa, Historia regionu <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-mazowiecki&l3=mazowsze-dalsze&l4=mazowsze-dalsze-historia-regionu>
17. Przewodnik historyczny Ziemi Płońskiej, Płońsk 2013
18. Badania archeologiczne z lat 1958 i 1965 r. pod kierunkiem Jerzego Pyrgały, oraz w latach 1975-1980 pod kierunkiem Bogusława Gierlacha
19. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk, załącznik nr 1 do Uchwały nr XLIX/387/2017 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 29 czerwca 2017 r., oraz karta GEZ opr. R. Małowiecki, 2007
20. Materiały Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska – Archiwa diecezjalne XIX w., Studium historyczno-urbanistyczne Płońska Maria Barbasiewicz
21. 80 lat szpitala płońskiego. Szpital w Płońsku dawniej i dziś, Płońsk 2010, <http://docplayer.pl/26325534-80-lat-szpitala-plonskiego-szpital-w-plonsku-dawniej-i-dzis.html>
22. Strona www.cmentarze-zydowskie.pl – <http://cmentarze-zydowskie.pl/plonsk.htm>
23. www.zabytek.pl
24. www.stat.gov.pl/gus
25. www.isap.sejm.gov.pl

11. Spis rysunków i tabel

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Miasta Płońsk
2. Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Miasta Płońsk
3. Tabela nr 3. Rejestr obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie Miasta Płońsk
4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których Miasto Płońsk jest właścicielem lub współwłaścicielem
5. Tabela nr 5. Analiza SWOT
6. Tabela nr 6. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Miasta Płońsk

7. Rys. nr 1. Obszar zdegradowany/obszar rewitalizacji (źródło: Gminny programu rewitalizacji miasta Płońsk pn. „Płoński Program Rewitalizacji”)

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków Miasta Płońsk

LP.	OBIEKT	ADRES	CZAS POWSTANIA	NR REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Układ urbanistyczny wraz z zabudową i wylotami ulic	centrum	1400 r.	A-62 z dnia 12.10.1956 r.
2	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 1	pocz. XX w.	
3	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 2	k. XIX w.	
4	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 3	k. XIX w.	
5	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 5	k. XIX w.	
6	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 8	ok. 1900 r.	
7	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 9	pocz. XX w.	
8	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 10	ok. 1910 r.	
9	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 13	ok. 1910 r.	
10	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 14	ok. 1900 r.	
11	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 15	ok. 1900 r.	
12	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 16	ok. 1900 r.	
13	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 17	ok. 1900 r.	
14	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 18	ok. 1900 r.	
15	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 19	pocz. XX w.	
16	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 20	ok. 1920 r.	
17	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 21	k. XIX w.	
18	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 21A	1780 r.	A-61 z dnia 12.10.1956 r.
19	Kamienica	ul. Grunwaldzka 1	ok. 1870 r.	
20	Kamienica	ul. Grunwaldzka 2	poł. XIX w.	
21	Kamienica	ul. Grunwaldzka 3	pocz. XX w.	
22	Kamienica	ul. Grunwaldzka 5	pocz. XX w.	
23	Kamienica	ul. Grunwaldzka 7	pocz. XX w.	
24	Kamienica	ul. Grunwaldzka 22	XIX/XX w.	
25	Łaźnia, ob. budynek mieszkalno-usługowy	ul. Grunwaldzka 34	ok. 1920 r.	
26	Kamienica	ul. Grunwaldzka 47	pocz. XX w.	
27	Dom mieszkalny, ob. przedszkole	ul. Kolejowa 5	pocz. XX w.	
28	Dom	ul. Kolejowa 11	pocz. XX w.	budynek wyburzony
29	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	ul. Mikołaja Kopernika, dz. nr 667	1779 r.	
30	Kaplica cmentarna - grobowa Grobickich	ul. Mikołaja Kopernika, dz. nr 667	1896 r.	A-1312 z dnia 16.10.2015 r.
31	Dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 14	k. XIX w.	
32	Dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 14A	pocz. XX w.	
33	Kamienica	ul. Płocka 9	ok. 1900 r.	
34	Kamienica	ul. Płocka 11	pocz. XX w.	
35	Kamienica	ul. Płocka 13	przed I w. św.	
36	Kamienica	ul. Płocka 15	pocz. XX w.	
37	Cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła	ul. Płocka 17	XV/XVI w.	
38	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła	ul. Płocka 17	2 poł. XIX w.	A-60 z dnia 12.10.1956 r.
39	Kościół klasztorny, ob. parafialny pw. św. Michała	ul. Płocka 17	pocz. XVI w.	A-60 z dnia 12.10.1956 r.

	Archanioła			
40	Kamienica	ul. Płocka 18	pocz. XX w.	
41	Klasztor, ob. budynek użyteczności publicznej	ul. Płocka 19	2 poł. XVII w. lub 1 poł. XVIII w.	A-60 z dnia 12.10.1956 r.
42	Kamienica	ul. Płocka 20	pocz. XX w.	
43	Kamienica	ul. Płocka 22	pocz. XX w.	
44	Kamienica	ul. Płocka 25	lata 1918-1920	
45	Kamienica	ul. Płocka 26	4 ćw. XIX w.	
46	Kamienica - budynek banku	ul. Płocka 28	ok. 1910 r.	
47	Dom mieszkalny	ul. Płocka 58	4 ćw. XIX w.	
48	Dom mieszkalny	ul. Płocka 64	pocz. XX w.	
49	Dom mieszkalny	ul. Płocka 68	1 ćw. XX w.	
50	Dom mieszkalny	ul. Płocka 96	ok. 1925 r.	
51	Dom mieszkalny	ul. Płocka 104	ok. 1925 r.	
52	Kamienica	ul. Pułtуска 7, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1900 r.	
53	Kamienica	ul. Pułtуска 12, d. ul. 19-go Stycznia	k. XIX w.	
54	Dom mieszkalny	ul. Pułtуска 14, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1920 r.	
55	Dom mieszkalny	ul. Pułtуска 16A, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1920 r.	
56	Kamienica	ul. Pułtуска 19, d. ul. 19-go Stycznia	pocz. XX w.	
57	Dom mieszkalny	ul. Pułtуска 27, d. ul. 19-go Stycznia	pocz. XX w.	budynek zrujnowany, propozycja wykreślenia z GEZ
58	Kamienica	ul. Pułtуска 28, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1910 r.	
59	Dom mieszkalny, ob. nieużytkowany	ul. Pułtуска 28A, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1900 r.	budynek zrujnowany, propozycja wykreślenia z GEZ
60	Grodzisko wczesnośredniowieczne	ul. Pułtуска dz. nr 870, d. ul. 19-go Stycznia	ok. X-XIII w.	355 z dnia 28.12.1993 r.
61	Kapliczka przydrożna	ul. Pułtуска, dz. nr 881/3, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1889 r.	
62	Park podworski	ul. Henryka Sienkiewicza (Poświętne), dz. nr 195/21, 195/24, 195/25, 196/1, 196/2 197/63, 197/64, 197/68, 197/69, 197/120, 197/162, 197/163, 197/166	1 poł. XIX w.	A-212 z dnia 30.08.1980 r.
63	Dom lekarzy w zespole szpitala, ob. dyrekcja szpitala	ul. Henryka Sienkiewicza 5A	ok. 1930 r.	
64	Budynek główny szpitala w zespole szpitala	ul. Henryka Sienkiewicza 7	ok. 1930 r.	
65	Dom dozorczy w zespole szpitala ob. obiekt pomocniczy	ul. Henryka Sienkiewicza 7	ok. 1930 r.	
66	Pawilon położniczy w zespole szpitala	ul. Henryka Sienkiewicza 7	ok. 1930 r.	
67	Kaplica przedpogrzebowa w zespole szpitala, ob. prosektorium	ul. Henryka Sienkiewicza 7	ok. 1930 r.	
68	Dwór, ob. biura	ul. Henryka Sienkiewicza 11	1 poł. XIX w. po 1830 r.	A-212 z dnia 30.08.1980 r.

69	Budynek gospodarczy	ul. Henryka Sienkiewicza 13	k. XIX w.	
70	Oficyna	ul. Henryka Sienkiewicza 13	k. XIX w.	
71	Dom mieszkalny	ul. Szkolna 3, d. ul. Wieczorków 3	ok. 1920 r.	
72	Zespół budowlany dworca kolejowego: budynek dworca, wieża wodociągowa, podjazd, alejka z układem zieleni	ul. Towarowa 9	ok. 1925 r.	A-1108 z dnia 09.11.2012 r.
73	Kamienica	ul. Warszawska 1	pocz. XX w.	
74	Kamienica	ul. Warszawska 2	ok. 1910 r.	
75	Kamienica	ul. Warszawska 6	ok. 1920 r.	
76	Dom	ul. Warszawska 31	pocz. XX w.	budynek wyburzony
77	Kamienica	ul. Warszawska 35	pocz. XX w.	
78	Kamienica	ul. Warszawska 37	ok. 1925 r.	
79	Kamienica	ul. Warszawska 38	ok. 1926 r.	
80	Więzienie, ob. areszt śledczy	ul. Warszawska 49	1905 r.	
81	Pozostałość d. cmentarza żydowskiego	ul. Warszawska 57A obszar dz.nr ew.1813/8	XVIII w. ok. 1670 r.	A-1381 z dnia 08.12.2016 r.
82	Cmentarz żydowski	ul. Warszawska 57A	od XVI w. do ok. XX w.	
83	Dom mieszkalny	ul. Wolności 21	ok. 1925 r.	
84	Młyn mechaniczny, ob. budynek usługowy	ul. Wyszogrodzka 22	pocz. XX w.	
85	Dom mieszkalny	ul. Wyszogrodzka 35	ok. 1925 r.	
86	Kapliczka przydrożna	ul. Wyszogrodzka przy nr 10	2 poł. XIX w.	
87	Kamienica	ul. Zduńska 2	pocz. XIX w.	
88	Kamienica	ul. Zduńska 4	k. XIX w.	
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE				
89	AZP 48-60	wczesnośredniowieczne grodzisko zw. Górą Kawałowskiego		355/93 z dnia 28.12.1993 r.
90	AZP 48-60	osada wczesnośredniowieczna		
91	AZP 48-60	cmentarzysko wczesnośredniowieczne		
92	AZP 48-60	osada wielokulturowa		
93	AZP 48-60	osada wielokulturowa		